

Vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuuden haasteet

Eila Seppänen, Päivi Eskelinen, Ville Vähä ja Juha Hiedanpää (toim.)

RAPORTTI

2010

Vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuuden haasteet

Eila Seppänen, Päivi Eskelinen, Ville Vähä ja Juha Hiedanpää (toim.)

Julkaisija:
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Helsinki 2010

Kannen kuvat: Erkki Jokikokko ja Taija Pöntinen

Painopaikka: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print

Sisällys

Tiivistelmä	5
1. Johdanto.....	6
2. Vapaa-ajankalastus harrastuksena, luonnonvara- ja eläinpoliittisena kysymyksenä.....	7
2.1. Vapaa-ajankalastuksen hallinnan haasteet tutkimukselle.....	7
<i>Tapio Hakaste</i>	
2.1.1. Kalastus harrastuksena.....	7
2.1.2. Hallinnan haasteet	8
2.2. Kohtaammeko kalassa eläimen?.....	9
<i>Outi Ratamäki</i>	
2.3. Kommenttipuheenvuoro: Luontopolitiikan näkökulma	11
<i>Juha Hiedanpää</i>	
2.4. Kommenttipuheenvuoro: Mitä vapaa-ajankalastus harrastajalleen merkitsee	11
<i>Ilkka Mäkelä</i>	
2.5. Keskustelu	12
3. Kalakannat ja kestävä vapaa-ajankalastus.....	13
3.1. Vaikuttaako vapaa-ajankalastus kalakantoihin.....	13
<i>Jari Raitaniemi</i>	
3.2. Kommenttipuheenvuoro: Kestävä vapaa-ajankalastus	14
<i>Eija Kirjavainen</i>	
3.3. Keskustelu	15
4. Hyvinvointia vapaa-ajankalastuksesta	16
4.1. Kesämökkit – kalastusharrastuksen päänäyttämö	16
<i>Kati Pitkänen</i>	
4.2. Vapaa-ajankalastuksen kulttuuriset ja hyvinvointivaikutukset – Onko vapaa-ajankalastus merkittävin ja laaja-alaisimmin hyvinvointia tuottava (kulttuurinen) ekosysteempipalvelu Suomessa?.....	17
<i>Timo P. Karjalainen</i>	
4.3. Kommenttipuheenvuoro: Vapaa-ajankalastus osana yhteiskunnan muutosta	18
<i>Ari Lappalainen</i>	
4.3.1. Kalastuksen pitkä sosioekonominen muutos	18
4.3.2. Muutoksen prosessit.....	19
4.3.3. Tutkimuksen näkökulmat	20
4.4. Keskustelu	20
5. Vapaa-ajankalastus elinkeinojen mahdollistajana	21
5.1. Kalastusmatkailu tutkimuskohteena	21
<i>Jorma Tiitinen</i>	
5.1.1. Suomalainen kalastusmatkailututkimus	21
5.1.2. Omia tuloksia.....	21
5.1.3. Riippuu siitä, mitä tutkitaan.....	22
5.2. Vapaa-ajankalastus ja markkinointi.....	23
<i>Vesa Markuksela</i>	

5.3.	Kommenttipuheenvuoro: Kalastusmatkailu ja tutkimus	24
	<i>Erik Herlevi</i>	
5.3.1.	Käytännön työssä kohtaamiani ongelmia.....	24
5.3.2.	Mitä sitten kannattaisi tutkia?.....	24
5.4.	Kommenttipuheenvuoro: Kalaveden omistaja ja kalastusmatkailu	25
	<i>Risto Vesa</i>	
5.4.1.	Kalavesien omistajista	25
5.4.2.	Vastuullinen omistajuus.....	25
5.4.3.	Kalastusmatkailusta	26
5.4.4.	Tilannekatsaus kalastuslain uudistuksen keskellä.....	26
5.4.5.	Kalastusmatkailun harjoittamisen edellytyksistä yksityisillä vesialueilla	27
5.5.	Keskustelu	27
6.	Vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuuden haasteet – työpajan ryhmätöiden tulokset.....	28
6.1.	Ryhmätyöskentelyn kulku.....	28
6.2.	Tutkimussuunnitelmien aiheet.....	28
6.2.1.	Joustava hallintatapa ja yhteistyöfooromit	28
6.2.2.	Kalastusyhteisöt.....	30
6.2.3.	Säätelykeinojen toimivuus ja vaikutukset	32
6.2.4.	Vapaa-ajankalastuksen hyvinvointivaikutukset	33
6.2.5.	Kestävän kalastusmatkailun edellytykset	34
7.	Harrastajien näkemyksiä – verkkopuhetta vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuudesta.....	37
7.1.	Keskustelunavaus	37
7.2.	Harrastajat arvostavat helposti saatavaa ja ajankohtaista tutkimustietoa.....	38
	Liite 1. Työpajan ohjelma.....	39
	Liite 2. Työpajan osallistujat.....	40

Tiivistelmä

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos järjesti 8.–9.2.2010 työpajan, jossa keskusteltiin vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuuden haasteista ja hahmoteltiin tutkimusaihoita. Työpajaan oli kutsuttu 30 alan tutkijaa, järjestöjen ja hallinnon toimihenkilöä ja yrittäjää. Kutsutuista 25 osallistui työpajaan.

Työpajassa kuultiin esityksiä ja kommenttipuheenvuoroja vapaa-ajankalastuksesta harrastuksena ja luonnonvara- ja eläinpoliittisena kysymyksenä, kalakannoista ja kestävästä vapaa-ajankalastuksesta, vapaa-ajankalastuksen muodoista, vaikutuksesta harrastajien hyvinvointiin ja muuttumisesta yhteiskunnan muutosten mukana sekä vapaa-ajankalastukseen liittyvistä elinkeinoista ja käytiin vilkasta keskustelua esitysten pohjalta. Esitysten jälkeen osallistujat ideoivat ryhmissä tulevaisuudessa tarvittavaa vapaa-ajankalastustutkimusta, rahoituslähteitä ja tekijöitä.

Työpajassa hahmotellut tärkeimmät tutkimuskysymykset, joihin vapaa-ajankalastustutkimusta tulisi suunnata liittyvät vapaa-ajankalastuksen hallinnan joustavuuteen ja kalastajien ja hallinnon yhteistyöhön sekä kalastajayhteisöjen toiminnan tuntemiseen. Vapaa-ajankalastuksen vaikutuksia kalakantoihin sekä säätelykeinojen toimivuutta tulisi tutkia, samoin kuin vapaa-ajankalastuksen taloudellisia vaikutuksia sekä vaikutuksia harrastajien henkilökohtaiseen hyvinvointiin. Kestävän kalastusmatkailun edellytysten selvittämistä pidettiin niin ikään tärkeänä tutkimusaiheena.

Asiasanat: tutkimuksen suuntaaminen, tutkimus, vapaa-ajankalastus

Seppänen, E., Eskelinen, P., Vähä, V. ja Hiedanpää, J. (toim.) 2010. Vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuuden haasteet. *Riista- ja kalatalous – Asiakasraportti /2010*. 40 s.

1. Johdanto

Harrastukset ovat tärkeitä elämänlaadun ja hyvinvoinnin edistäjiä. Noin 1,5 miljoonaa kansalaista käy kalassa ainakin kerran vuodessa. Kalastus on tärkein tai lähes tärkein harrastus melkein 80 000 henkilölle. Suurimmalle osalle kalastus on kuitenkin yksi ajanviettotapa muiden joukossa. Kesämökkit ovat suomalaisille tärkeitä ja kesämökeillä kalastetaan paljon, vuonna 2005 jopa 37 % kaikista kalastaneista kävi kalassa vain kesämökkinsä kalastusalueella. Tärkeimpiä syitä lähteä kalastamaan ovat luonnonläheisyys, maisemien kauneus, rentoutuminen ja huolien unohtuminen. Saaliskin motivoi kalastamaan, vaikka saaliin merkitys on muuttunut. Toisin kuin kotitarvekalastuksessa, saaliilla on enää harvoin merkitystä ravinnonhankinnan tai toimeentulon kannalta.

Suomalaisen vapaa-ajankalastuksen ominaispiirteitä on tutkittu Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa ja jossain määrin myös muissa sektoritutkimuslaitoksissa sekä yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Tutkimuslaitosten tutkimus- ja tilastotiedot kertovat missä ja kuinka paljon kalastetaan, millaisia saaliita on saatu ja millaisia ovat kalastuksen harrastajat. Myös vapaa-ajankalastuksesta, kalastusmatkailusta ja harrastuksen luonteesta on saatavilla tutkittua tietoa. Vapaa-ajankalastusta tutkitaan yliopistoissa lähinnä bio- ja kalataloustieteiden aloilla - esimerkiksi vapaa-ajankalastuksen kohteena olevien kalakantojen tilan ja siihen vaikuttavien tekijöiden kautta. Varsinaisesti vapaa-ajankalastukseen kohdistuvaa tutkimusta on vähemmän. Yliopistojen yhteiskunta- ja taloustieteiden yksiköissä on tutkittu paljon lohien jokikalastukseen liittyviä kysymyksiä. Sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa on tehty viime vuosina muutamia suoraan vapaa-ajankalastuksen kalastustapoja ja kalastusmatkailua tutkivia opinnäytetöitä.

Vapaa-ajankalastustutkimuksen tarve kasvaa samalla kun vapaa-ajankalastuksen merkitys kalataloudessa lisääntyy. Usein kalavesien hallintaan sekä kalabiologiaan ja kalakantoihin pureutuva tutkimus palvelee sekä vapaa-ajankalastusta että laajemmin koko kalataloutta. Kalastusmatkailun ja siihen liittyvien tekijöiden tutkimus liikkuu sekä vapaa-ajankalastuksen että elinkeinokalatalouden alueilla.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa aloitettiin vuonna 2009 hanke, jossa selvitettiin vapaa-ajankalastustutkimuksen nykytilaa ja tulevaisuuden haasteita. Hanke toteutettiin kahdessa osassa. Tutkimuksen nykytilaa selvitettiin tarkastelemalla suomalaisesta vapaa-ajan-kalastustutkimuksesta 2000-luvulla tehtyjä tutkimuksia. Tämä osa on raportoitu erikseen (Seppänen, E. & Salmi, P.: Vapaa-ajankalastustutkimus Suomessa – katsaus kirjallisuuteen). Tulevaisuuden vapaa-ajankalastus-tutkimuksen tarpeita ja haasteita lähdettiin selvittämään Vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuuden haasteet – työpajassa. Sinne oli kutsuttu vapaa-ajankalastuksen ja yleensä luonnon virkistyskäytön tutkijoita sekä hallinnan, elinkeinojen ja edunvalvonnan edustajia. Työpaja toteutettiin 8.-9.2.2010 Pajulahden urheilupuistolla.

Työpaja pyrki tarkastelemaan vapaa-ajankalastustutkimusta ja sen tulevaisuutta mahdollisimman monista ja myös uusista näkökulmista. Lähtökohtana olivat vapaa-ajankalastukseen liittyvät yhteiskunnalliset, taloudelliset ja kalataloudelliset ilmiöt, joiden voidaan ajatella ennakoivan vapaa-ajankalastustutkimuksen monialaisuuden ja tarpeen kasvua. Työpajassa kuultiin esityksiä, joissa valotettiin vapaa-ajankalastustutkimusta ja sille olemassa olevaa yhteiskunnallista tilausta. Ryhmätöissä ja keskusteluissa pohdittiin ja pyrittiin tunnistamaan tu-

levaisuuden vapaa-ajankalastukseen liittyviä tutkimusongelmia ja muotoiltiin niistä tutkimuskokonaisuuksien aihioita, joita jalostamalla voidaan muodostaa hankkeita. Erityisen tärkeää työpajassa oli saattaa yhteen kalatalouden, yhteiskunnallisen eläintutkimuksen ja vapaa-ajan tutkimuksen tutkijoita sekä alan toimijoita ja hallinnan vastuutahoja. Tulevaisuuden vapaa-ajankalastustutkimus tarvitsee monipuolista osaamista ja näkemystä. Työpajan tuotokset on koottu tähän raporttiin. Osallistujat ja työpajan ohjelma ovat liitteinä 1 ja 2.

Vapaa-ajankalastustutkimuksen asiakas ja hyödyn saaja on viime kädessä vapaa-ajankalastaja itse. Tästä syystä sisällytimme tähän hankkeeseen pilottiluonteisen selvityksen, jossa erityisesti nuorempien kalastuksen harrastajien toiveita tulevaisuuden vapaa-ajankalastustutkimukselle kartoitettiin Kalamies.com – nettisivustolla olleella keskustelunavauksella, johon pyydettiin sivuilla kävijöiden kommentteja.

Vapaa-ajankalastustutkimuksen nykytila ja tulevaisuuden haasteet -hanke on toteutettu Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimuksen ja Kalantutkimuksen yksiköiden yhteistyönä. Hankkeen toteuttamiseen ovat osallistuneet Päivi Eskelinen, Juha Hiedanpää, Ari Leskelä, Jari Raitaniemi, Pekka Salmi, Eila Seppänen, Anna-Liisa Toivonen ja Ville Vähä. Hanketta rahoitti maa- ja metsätalousministeriö.

Kiitämme työpajaan osallistuneita yhteistyökumppaneitamme. Ilman teidän innostunutta ja näkemyksellistä panostanne emme olisi onnistuneet näin monipuolisesti valottamaan vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuutta.

2. Vapaa-ajankalastus harrastuksena, luonnonvara- ja eläinpoliittisena kysymyksenä

2.1 Vapaa-ajankalastuksen hallinnan haasteet tutkimukselle

Tapio Hakaste

Maa- ja metsätalousministeriö, Kala- ja riistaosasto

2.1.1 Kalastus harrastuksena

Lähes joka toinen suomalainen kalastaa. Suhde kalavesiin muodostuu pääosin joko niiden omistuksen tai kuluttamisen kautta. Vapaa-ajankalastuksen hallinnan kannalta keskeisiä tekijöitä ovat kalavesien omistus, vapaa-ajan viettotavat sekä kalakantojen hoidosta saatavilla oleva biologinen tieto.

Suomalainen vedenomistustapa on muodostunut vaihteittain pitkän ajan kuluessa. Tutuin organisaatio kalastuksen alalla on tavalliselle kansalaiselle edelleen kalastuskunta, jonka uusi nimi, osakaskunta, tunnetaan jo heikommin. Vedenomistuksen rakenne on muotoutunut pitkän ajan kuluessa ja pohjautuu edelleen kyläkunnittaiseen jakoon. Ajan kuluessa vesien omistus on pirstoutunut ja siirtynyt enenevässä määrin kaupunkeihin. Vastaavaa kehitystä on tapahtunut metsämaan ja myös peltojen omistuksessa.

Vapaa-aikaan liittyy levon lisäksi myös yhä enemmän myös aktiivisen tekemisen komponentti. Vapaa-aikaa voidaan toisaalta tarkastella rutiininomaisina toimintoina, käytäntöinä. Esimerkiksi kalassa käynti voi olla yksi käytäntö. Vapaa-ajalta etsitään nautintoa tuottavia haasteita. Jos harrastus on tylsää, liian helppoa tai ylivoimaisen vaikeaa, vapaa-aikaa vietetään mieluummin toisten harrastusten parissa. Myöskään kalastuksen valinta harrastukseksi ei ole yhtä selvää kuin joskus aikaisemmin. Harrastajien pääsy kalavesille on helpottunut merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana. Samalla osa käyttäjistä ei välttämättä osaa erottaa vedenomistajan omistamaa kalastusoikeutta ja jokamiehenoikeudeksi siirtynyttä kalastusoikeutta. Kesämökkeilyn yhteys vapaa-ajankalastusharrastuksen syntyyn on myös selvillä. Kesämökin omistaminen on tärkeä tapa, joka yhdistää urbanisoituvan Suomen maaseutuun. Mökki-iläisen maaseutusuhde muodostuu oman mökkitontin kautta – ei välttämättä sen kyläkunnan kautta, missä mökki sijaitsee.

Biologista tietoa kalakantojen hoitamiseksi kestävästi ja myös saalistuottoa kasvattaen on ollut olemassa jo pitkään. Silti kalavesien hoito ymmärretään usein varsin kapeasti. Yleisintä tapaa ymmärtää tämä käsite on kuvattu osuvasti tilahoitajaetiikaksi, jossa hoidon lähtökohdaksi nähdään kalaveden hoitaminen ja hyödyntäminen pellon tavoin, kylvämällä ja korvaamalla. Pahimmillaan muut hoitotoimet, kuten saaliin rakenteeseen vaikuttaminen alamittojen tai verkon silmäkoon avulla saatetaan nähdä istutukset poissulkevinä toimenpiteinä, ei muita hoitotoimia tukevinä. Erityisen haasteellinen tehtävä on vaelluskalakantojen hoito, koska niiden luontainen elinpiiri voi käsittää hyvin suuren määrän eri kalastajaryhmiä ja omistusyksiköitä.

2.1.2 Hallinnan haasteet

Kalavesien hallinnan haasteena on yhdistää historiallisesti syntynyt vesienomistus, kalastuksen kaupungistumisen myötä muuttuvat kuluttajien arjen haaveet kalastusharrastuksestaan sekä biologinen tieto kalakantojen kestävästä hoidosta tavalla, jolla saadaan kiinnostavia ja houkuttelevia vapaa-ajankalastusmahdollisuuksia myös tulevaisuudessa.

Osat hallinnan muodostamisen ovat olemassa. Biologista tietoa on jo runsaasti, vedenomistuksen ongelmat tunnetaan ja kuluttamisen muutosten mahdollisia tulevaisuuksia on kartoitettu. Silti yhteistoiminta eri osapuolten välillä ei ole aina toimivaa ja kalastusta koskevien asioiden etenemistä kuvataan yleensä hitaaksi.

Kalavesien hallinnon hajautuneisuus ja siitä aiheutuneet ongelmat on tunnistettu jo kauan sitten ja niitä on pyritty korjaamaan ensin kalastuksenhoitoyhtymien ja sitten kalastusaluejärjestelmän avulla. Kun kalastusaluejärjestelmä perustettiin, tulkinnat uudesta organisaatiosta vaihtelivat suuresti. Toisaalta kalastusaluejärjestelmä toi yhteishallinnan periaatteen mukaisesti vapaa-ajankalastajille sekä ammattikalastajille mahdollisuuden osallistua kalavesien hallintaan ja mahdollisti kalastuslakia tarkemman ja lähempänä käyttäjiä tapahtuvan kalastuksen säätelyn. Toisaalta kalastusalueet tulkittiin valtionhallinnon jatkeeksi ja muutoksen nähtiin voimistavan keskushallinnon otetta kalavesistä. Kalastusalue toiminta voi olla parhaimmillaan aidosti verkostoitunutta toimintaa, jossa eri osapuolten kannattaa olla mukana siitä saatavien hyötyjen vuoksi. Heikoimmillaan toiminta rajoittuu pakollisten tehtävien suorittamiseen.

Kalastusalueilla tapahtuvan yhteistyön tutkiminen verkostonäkökulmasta on eräs tapa tunnistaa niitä pullonkauloja, jotka hidastavat yhteistoimintaa kalavesillä. Verkostot voidaan määritellä eriasteisesti ja eri tavoin vakiintuneiksi sosiaalisiksi suhteiksi toisistaan riippuvais-

ten toimijoiden välillä. Verkostojen syntymiselle olennaista on keskinäisen riippuvuuden oivaltaminen ja hyväksyminen. Verkotot eivät perustu hierarkkisiin suhteisiin, vaan lojaalisuuden, solidaarisuuden, luottamuksen ja keskinäisen tuen luonnehtimiin yhteyksiin. Yksittäisellä toimijalla ei ole myöskään valtaa päättää muiden toimijoiden strategioista.

Tästä syystä verkostojen toiminta voidaan analysoida peleinä. Osallistujien pelien tarkoituksena voi olla rajata joitakin tahoja pois verkoston toiminnasta tai sulkea jokin aihepiiri pois verkoston käsittelemistä asioista. Jokainen toimija osallistuu verkostoon oman viitekehityksenä kautta ja muodostaa sitä kautta tulkintansa käsiteltävästä asiasta. Eri osallistujien tulkintoja selvittämällä voidaan päästä kiinni verkoston toimintaan vaikuttaviin puollonkauloihin ja ymmärtää paremmin, miksi asiat eivät toimi, tai mistä syystä osallistujat puhuvat toistensa ohii.

Hämäläisten kalastusalueiden toimijoiden haastattelut tuovat päällimmäisenä esiin niihin liittyvien verkostojen sulkeutuneisuuden. Verkoston sisäpiiriin, kalastusalueen hallitukseen mukaan pääsy edellyttää ryhmästä riippumatta useimmissa tapauksissa jonkinlaista osakskuntataustaa. Yhtä lailla taustasta riippumatta käsitys kalaveden hoidosta on yleensä tilanhoidajaetiikan mukainen. Päätöksentekotapa perustuu konsensukseen, mikä tarjoaa yksittäisille toimijoille veto-oikeuden, joko henkilökohtaisilla tai tiedollisilla syillä ja korostaa verkostojen sulkeutuneisuutta. Päätöksenteon hitaus tuli myös ilmi lähes kaikissa haastatteluissa. Se tulisi suhteuttaa kalastusalueen toimielinten kokoontumistaajuuteen. Tätä asiaa tuntemattomille se saattaa tuntua niin turhauttavalle, että uusien asioiden esittämisestä luovutaan ennen kuin ne ehditään hyväksyä. Osa kalastusalueista on kuitenkin oivaltanut keskinäisen luottamuksen ja yhteistyön tuomien hyötyjen mahdollisuuden ja pyrkinyt hakemaan osallistujille sopivia yhteistyön muotoja yhtenäislupajärjestelmän lisäksi mm. kalastuksenvalvonnan ja tutkimustoiminnan kehittämisestä.

Tutkimuksen haasteena kalavesien hallinnan osalta on tulevaisuudessa tuottaa parempia ja täsmällisempiä tulkintoja eri osapuolten suhtautumisesta kalavesien hoitoon, jotta sosiaalisia tai tiedollisia pullonkauloja voidaan avata paremmin ja täsmällisemmin. Tutkimuksen tulisi myös pohtia sitä, millainen hallintatapa on riittävän joustava kohtaamaan mahdollisten tulevaisuuksien haasteita. Hallinnan foorumeita tulisi myös kehittää, samoin kuin selvittää sitä, minkä tyyppiset asiat kenties vaativat keskitettyä päättämistä, jotta niihin voidaan reagoida riittävän nopeasti ja mitkä sopivat yhteishallinnan periaatteen mukaan päätettäviksi.

2.2 Kohtaammeko kalassa eläimen?

Outi Ratamäki

Itä-Suomen yliopisto

Millainen on eläimen kohtaamisen kokemus kalastuksessa? Minkä paikan eläimen yksilöllisyys ja arvo saa kalastuksessa? Kuinka tätä keskustelua voi käydä?

Keskustelu eläimistä, eläinten hyvinvoinnista ja oikeuksista sen erilaisissa muodoissaan lisääntyy yhteiskunnassamme. Tässä keskustelussa on voimakas haaste eläimen kohtaamiseen ja tunnistamiseen yksilönä, tuntevana ja tietoisena olentona, elämän subjektina. Tätä kutsun eläinpoliittiseksi haasteeksi. Eläinpolitiikka on näiden haasteiden perusteella muotoiltujen poliittisten tavoitteiden toimeenpanoa ja niiden yhteensovittamista muiden tavoitteiden kanssa. Tämä viimeksi mainittu lienee se suurin haaste.

Tilannetta voisi kuvata myös niin, että on muotoutumassa uusi eläinkäsitys tai että on syntymässä ”eläinkääne”. Tieteen ja politiikan välinen yhteys on tässä keskustelussa ollut voimakkaasti läsnä. Tähän tieteenkenttään sitoutuminen ja mukaan lähteminen edellyttää tämän ilmiön sietokykyä. Yhteiskunta- ja ihmistieteellisessä eläintutkimuksessa voi nähdä jatkumon kriittiseen eläintieteeseen (critical animal studies), ihmisten ja eläinten välistä suhdetta tarkastelevaan tutkimukseen (Human-Animal Studies) ja yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen eläintutkimukseen (social and cultural animal studies). Lähestymistapojen välillä on eroja siinä, onko niissä eläintietoinen näkökulma eli mikä on niiden suhde eläinetiikkaan ja mikä on eläimen asema teoreettis metodologisessa asetelmassa (tutkitaanko eläintä vai jotain muuta).

Mutta mikä on kalan tai kalastuksen paikka tässä keskustelussa? Se on aika marginaalinen. Vaikka kalastusta, erityisesti pyydystä ja päästä -kalastusta on arvioitu kriittisesti eläineettisestä näkökulmasta, keskustelu on huomattavasti voimakkaampaa tuotantoeläin kontekstissa. Kalat kuuluvat luonnonvaraisten eläinten kategoriaan ja eläinoikeus, tai oikeuden käsitys yleensä, tuntuu istuvan hankalasti alueille, jotka ovat tavalla tai toisella yhteiskunnallisen järjestelmän ulkopuolella. Luonnonvaraisten eläinten ja eläinoikeuksien yhdistäminen onkin aiheuttanut monille eläineetikoille paljon pohdittavaa. Toistaiseksi keskustelu on päätenyt siihen, että velvoite oikeuksien huolehtimiseen kuuluu vain ihmiselle, koska hän on siihen kykenevä. Meissä on tarpeeksi samuutta vaatiaksemme eläimille oikeuksia, mutta ei riittävästi asettaaksemme niille velvollisuuksia.

Toinen raja kulkee kysymyksessä, onko kala ylipäätään eläin? Uuteen eläinkäsitykseen kuuluu ymmärrys eläimen ja ihmisen samankaltaisuudesta. Siihen perustuvat useat eläinoikeusteoriat ja usein myös hyvinvointiteoriat. Samuus ei ole vain biologiaa, se on myös kokemuksellisuutta, tunnetta ja sosiaalisuutta. Silloin siitä tulee myös poliittista ja eläimestä tulee toimija. Kala on eläimenä erityinen, sen elinympäristö on meille jokseenkin vieras ja tuossa ympäristössä myös sen ulkonäkö ja elämää ylläpitävät toiminnot ovat muotoutuneet meille vieraiksi. Emme tunnista itseämme kalassa. Siksi ei synny samuuden kokemusta. Uusi eläinkäsitys perustuu hyvin vahvasti ajatukselle eläimestä yksilönä, ainutkertaisena. Myös tuo yksilöllisyys voi olla vaikea tunnistaa kalassa. Varsinkin jos on vailla tietämystä ja kokemusta, satunnainen harrastelija, niin kuin minä... Kaunokirjallisuuden sankarikalatarinat luovat yhden poikkeuksen tähän ilmiöön.

Olen joskus kuullut todettavan, että eläinoikeusaktivistit ovat varastaneet oikeuskäsityksen. He ovat ottaneet sen omakseen, määritelleet sen omalla tavallaan ja tehneet siitä normin. Muille oikeuskäsityksille tai määrittelyille ei ole tilaa ja ne on julistettu vääriksi. Yksi tähän liittyvä piirre on ihmisen ja eläinyksilön kohtaamisen korostaminen eläimiin liittyvissä toiminnoissa. Eläimiin liittyvät toiminnot, esimerkiksi kalastus, pitää kuitenkin sisällään monia muita elementtejä. Siinä ei ole kyse vain eläimen kohtaamisesta. Näiden muiden elementtien huomiotta jättäminen on nähdäkseni yksi eläinoikeuksiin perustuvan politiikan toimintapolitiittinen ongelma.

Voimme kohdata kalassa kalan, tai eläimen, mutta voimme kohdata myös suomalaisen luonnon, järvi- tai jokimaiseman, voimme kohdata myös ystävän, kalakaverin, huomisen aterian tai - ihan vain oman itsemme.

2.3 Kommenttipuheenvuoro – Luontopolitiikan näkökulma

Juha Hiedanpää

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Politiikka on kollektiivista toimintaa joka laajentaa, vapauttaa ja rajoittaa yksilöllisen toiminnan mahdollisuuksia. Hakaste ja Ratamäki tarkastelivat tätä kysymystä, kumpikin omasta näkökulmastaan. Molemmat nostivat esiin oikeudet ja sen, miten niiden määrittely on luonnonvarahallinnon ja eläinpolitiikan ydintä. Hallinto pyrkii täyttämään tarkoituksensa siten, että lainsäädäntö, hallintokulttuuri ja sidosryhmien edut saadaan kestävästi sovitetuksi yhteen. Eläinpolitiikka korostaa sisältöä, substantiaalisia kysymyksiä, ennen kaikkea tarvetta siirtää poliittisen toiminnan kohde eläinkantojen hallinnasta tuntevien ja tietoisien eläinyksilöiden hyvinvointiin ja oikeuksiin.

Politiikka on sen määrittelyä, kenellä on oikeus tehdä mitään, kenellä vapaus ja kenellä on velvollisuus sekä kuka on oikeudeton missäkin tilanteessa. Niin myös luontopolitiikka on luonnonvarojen ja -arvojen hallinnan kentällä pelattavaa ”deonttista peliä”. Ihmisen ja eläimen suhde luodaan osana tätä luontopoliittista peliä, jonka mukana myös eläimille asetetaan oikeudellinen asema. Susi on tiukasti suojeltu Euroopan unionin luontodirektiivillä. Direktiivi antaa susiyksilöille oikeuksia ja turvaa. Mutta samalla kun susi nostetaan osaksi oikeudellisia ja virallisesti perusteltuja moraalisia suhteita, sille lankeaa velvollisuus olla häiriköimättä toistuvasti ihmisiä ja elinkeinoja. Jos susi ei täytä tätä virallista (joskin implisiittistä) velvollisuuttaan, ihmisen oikeus turvaan ja elinkeinoonsa asettuu ensisijaiseksi.

Luontopolitiikan mukana yhä enemmän ja mitä moninaisimmat ekosysteemin osat – lajit ja elinympäristöt – tulevat osaksi institutionaalista järjestystä, osaksi valtiota, yhteiskuntaa ja taloutta. Luonnon institutionalisoinnin yksi kuumimmista käsitteistä on tällä hetkellä ekosysteemipalvelu. Ekosysteemipalvelut ovat hyötyjä, joita ihmiset saavat ekosysteemeistä. Palvelut eivät viittaa vain esimerkiksi joen tai järven tarjoamaan kalasaaliiseen, vaikka tuotannonliset palvelut eittämättä yksi olennainen ekosysteemipalvelujen luokka onkin, vaan käsite laajentaa tarkastelun ihmisen hyvinvoinnin taustalla vaikuttaviin moninaiisiin ekosysteemitointoihin. Hyvinvoinnista tulee sosioekologinen ominaisuus. Luonnonvara- ja eläinpolitiikka asettuvat osaksi uutta ekosysteemilähestymistä. Uuden luontopolitiikan ja tieteiden välisen tutkimuksen tehtävänä on tunnistaa yhteistoiminnalliset, reilut, totuudelliset ja valvotut säännöt deonttiselle pelille, jota on pelattu jo pitkään, mutta jolle vasta nyt ollaan asettamassa pelisääntöjä. Näin vihdoinkin otetaan ensimmäisiä askelia sosioekologisen hyvinvoinnin/terveyden tunnistamiseksi ja vaalimiseksi.

2.4 Kommenttipuheenvuoro – Mitä vapaa-ajankalastus harrastajalleen merkitsee (kirjattu tallenteesta)

Ilkka Mäkelä

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö

Ilkka Mäkelä pohti kommenttipuheenvuorossaan vapaa-ajankalastuksen merkitystä harrastajalleen. Hän halusi aluksi kiinnittää huomiota monien tutkimusten antamaan kuvaan, ettei saa-

liilla ole niin kovin suurta merkitystä itse kalastusharrastuksessa. Itse hän oli kuitenkin hieman eri mieltä ja piti saalista tärkeänä kalastuksen motiivina. Hänen mukaansa harrastuksen mielekkyys syntyy itse kalastamisesta, saaliin pyytämisestä ja sen mahdollisesta saamisesta. Hän totesi, että useimmat tutkimusten esiin nostamat merkitykset, kuten luonnonrauha, kiireettömyys, hyvät kaverit ja työasioiden unohtaminen, voidaan yhdistää mihin tahansa luontoliikunnan muotoon. Ne ovat tärkeitä osatekijöitä kalastuksessakin, mutta ne eivät ole välttämättä kalastuksen kovaa ydintä, vaan sitä on juuri saalistaminen.

Mäkelä totesi kalastuksen merkitysten eroavan, koska vapaa-ajankalastajat ovat erilaisia, eri-ikäisiä ja myös erilaisilla kalastuskokemuksilla varustettuja. Kokemuksen karttuessa harrastaja alkaa itse antamaan kalastukselle erilaisia merkityksiä. Hänen mielestään myös saalistakala voi saada erilaisia merkityksiä kalastajan iästä tai kalastuskokeneisuudesta riippuen. Hän uskoi kalastuksen merkityksen vaihtelevan myös sen mukaan miksi kalastaa: kalastaako esimerkiksi siksi, että kalasta saa hyvää ruokaa tai että käyttää tiettyjä pyyntimetodeja.

Selvityksistä tai kyselyistä eivät Mäkelän mukaan käy ilmi kaikki asiat, joilla on merkityksiä vapaa-ajankalastajalle. Tällaisia ovat muun muassa fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin liittyvät seikat. Hän tähdensi, että kalastus merkitsee harrastajalleen myös taloudellisia kuluja. Eli kun kalastat niin maksat, ja tätä kautta tämä harrastus tekee hyvää kansantaloudelle. Puheenvuoronsa loppuksi hän ehdottikin, että suomalainen vapaa-ajankalastustutkimus keskittyisi tähän perushaasteeseen.

2.5 Keskustelu

Keskusteltiin eläinpolitiikasta ja siinä tuotiin aluksi esille suhtautumisero kahteen uhanalaiseen eläimeen: norppaan ja nieriään. Todettiin, että norppa kiinnostaa söpön, karvaisen ulkomuotonsa vuoksi paljon enemmän kuin nieriä. Pohdittiin sitä, miksi eläinpolitiikka kohdentuu yksilöihin eikä isompiin yksiköihin. Sen katsottiin perustuvan eläimen tuntoisuuteen ja tietoisuuteen ja siitä johdettuihin oikeuskysymyksiin, ja silloin se toteutuu yksilökysymyksenä. Joskus on kuitenkin vaikeaa erottaa yksilö- ja populaatiotarkastelua. Esimerkiksi susikysymyksessä susi tuodaan kyllä yksilönä esille, mutta silloinkin se usein nostetaan lajinsa edustajaksi. Keskusteltiin myös siitä, onko suhtautumisessa jakoa kasvatetun ja villin eläimen välillä. Eläinpolitiikan näkökulmasta asiaa tarkastellen tuota jakoa ei ole, on vain eläinyksilö. On siis sama, onko eläin luonnossa, tarhassa tai eläintarhassa.

Pyydä ja päästä –kalastuksen ja verkkokalastuksen kaloille aiheuttamasta kärsimyksestä puhuttiin myös. Todettiin, että usein pyydä ja päästä –kalastuksessa kritiikin aiheeksi ei nousekaan kalalle aiheutunut kärsimys vaan itse toiminnan turhuus. Tämä näyttää eläinpoliittiselta keskustelulta ikään kuin siinä oltaisiin huolissaan eläimen kärsimyksestä, mutta kuitenkin kritiikki kohdistuu siihen, miksi sitä toimintaa tehdään: kivun tuottaminen olisi hyväksyttävämpää, jos kala käytettäisiin ravinnoksi.

Kalastuksen merkitys ihmisille oli seuraavana keskustelun aiheena. Erityisesti nostettiin esille kysymys, miksi ihmiset eivät halua kertoa, miten tärkeää saaliin saanti on. Todettiin, että vika voi olla kysymyksen asettelussa. Jos kalastustapahtumaa pidetään itsestään selvyytenä, niin ikään kuin etsitään muita merkityksiä kuin itse kalastus. Mietittiin, onko kalastustapahtuma yhtä onnistunut kalastajan mielestä sen jälkeen, jos saalista ei ole tullut. Kalastusmatkailussa lohikalajien saaliin arveltiin olevan keskeinen motiivi. Opastetussa kalastusmatkailussa

ruokakalaksi otetaan vain tarpeellinen määrä ja loput vapautetaan. Samalla turvataan kalakan-
tojen tulevaisuutta vapauttamalla erityisesti isot yksilöt. Kalastajien välillä todettiin olevan
eroja saaliin merkityksessä, mutta tähdennettiin, että saalis on myös se vapautettu kala. Saalis
on perusmotiivi niin satunnaisella matkailijakalastajalla kuin kalastusmatkailijalla. Kalastus-
matkailun hyväksyttävyyttä on paikoin pyritty säätämään sillä, että kalat on ennen vapautta-
mista merkitty ja mitattu, ja käytetty näin saatua tietoa tutkimuksessa.

Maa- ja metsätalousministeriön vaikuttavuustavoitteena on, että vapaa-ajankalastus tuot-
taisi sosiaalista ja taloudellista hyötyä. Tässä yhteydessä esitettiin, että entä jos Suomessa nuo-
rison keskuuteen leviäisi ajatus, ettei kalastus olisi hyväksyttävää. Ehdotettiin selvitettäväksi,
pitäisikö neuvontaa kohdistaa jotenkin toisin ja kertoa kalastuksesta jollakin toisella tavalla,
jotta tällaista tilannetta ei tulisi.

Ajankohtaisena kalatalouspoliittisena kommenttina tuotiin esille kalastuslain valmiste-
lussa mukana olevien ikärakenne ja nimenomaan sen painottuminen seniori-ikäisiin. ”Miksi
menneisyyden miehet ovat mukana tulevia sukupolvia varten tehtävän lain valmistelussa?”
Vastaus tähän kysymykseen oli, että tässä on toimittu järjestödemokratian mukaan eli jokai-
nen taho on saanut itse nimetä oman edustajansa. Näiden henkilöiden asiantuntemus todettiin
arvokkaaksi.

3. Kalakannat ja kestävä vapaa-ajankalastus

3.1 Vaikuttaako vapaa-ajankalastus kalakantoihin?

Jari Raitaniemi

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Jotakuinkin kaikissa Suomen vesissä on vapaa-ajankalastusta, suurimmissa järvissä ja meri-
alueilla myös ammattikalastusta. Kalastuksen läsnäolo kaikkialla vaikeuttaa kalastuksen vai-
kutusten erittelyä muista kalakantoihin vaikuttavista tekijöistä. Vertailukohteiksi on haettava
tavallisesta poikkeavia alueita, jotka ovat olleet pitkään kalastamattomia tai joissa on tapah-
tunut muuta sellaista tavallisesta poikkeavaa, josta voidaan päätellä kalastuksen vaikutuksia
kalastoon.

Neuvostoliiton aikana rajan takana oli järviä, joissa kalastus oli hyvin vähäistä tai sitä ei
ollut ollenkaan, näin mm. Neuvostoliiton puoleisella rajavyöhykkeellä. Paras esimerkki ka-
lastuksen vaikutuksista on Karjalan Pyhäjärvi (248 km²), joka sijaitsee Suomen ja Venäjän
rajalla. Neuvostoliiton aikana Suomen puoleisella osalla (201 km²) kalastettiin normaalisti, ja
Neuvostoliiton puoleisella, rajavyöhykkeellä sijainneella osalla (47 km²) kalastus oli kielletty.
H. Auvisen em. alueita vertaillaessa tutkimuksessa selvisi, että Suomen puoleisissa kalakan-
noissa nuoremmat ikäryhmät olivat vallitsevampia kuin NL:n puolella, ja isoja, iäkkäitä kaloja
oli NL:n puolella runsaammin kuin Suomen puolella. Tämä päti kaikkiin tutkittuihin kalala-
jeihin (ahven, särki, muikku, siika). Muikulla suuria vuosiluokkia näytti syntyvän tiheämmin

Suomen puolella kuin NL:ssa. Muikun tiheys oli suurempi Suomen kuin NL:n puolella, mikä viittaa siihen, että NL:n puolella runsaslukuiset petokalat harvensivat tehokkaasti pieniä kaloja. Kalojen kasvu oli järjestään nopeampaa NL:n puoleisessa osassa järveä. Erot särjissä olivat pienemmät kuin muissa lajeissa. Neuvostoliiton/Venäjän puolella on selvitetty kalastoja myös Paanajärvessä Karjalassa, Kiitehenjärvessä Kostamuksessa ja joissakin muissa järvissä. Tulokset ovat järjestään tukeneet Karjalan Pyhäjärven havaintoja: kalastamattomissa järvissä isoja kaloja on runsaasti, ja niillä on korkeampi keski-ikä kuin kalastetuissa vesissä.

Verkkokalastus tiedetään voimakkaasti saaliskalojen kokoa valikoivana pyyntimuotona haitalliseksi isoille petakaloille. Mutta muullakin pyynnillä voi olla vaikutuksia. Harvinaisen kalaston kehityskulku dokumentoitiin Äimäjärvessä (850 ha, Kalvola) talven 2002–2003 kalakuoleman jälkeisinä vuosina. Jäljelle jääneiden ahvenien ja särkien kasvu kiihtyi, ja poikastuotto oli runsas. Ahvenet oppivat saalistamaan kalaa, minkä ansiosta Äimäjärveen kasvoi vain muutamassa vuodessa poikkeavan runsaasti isoa ahventa, ja vesi kirkastui. Tieto ahvenista levisi, mikä houkutteli bussilasteittain pilkkijöitä Äimäjärven jälle. Hienojen saaliiden pilkintätalven jälkeen kesän koekalastuksissa todettiin, että isot ahvenet olivat hävinneet vuodessa, ja veden laatu oli jälleen heikentynyt. Äimäjärvessä on vuosikymmenien ajan ollut voimassa verkkokalastuskielto.

Kalastus vaikuttaa kalaston runsaussuhteisiin, lyhentää kalojen elinikää, voi aiheuttaa muutoksia sukupuolten lukumääräsuhteissa ja uhkaa usein arvokkaita kalalajeja, joilla on pitkä elämänsykli ja myöhäinen sukukypsyysikä. Isot, nopeakasvuiset yksilöt häviävät kalastetuissa vesissä ensimmäisinä. Hyötyjiä ovat puolestaan nuorina tehokkaasti lisääntyvät lajit, joita kalastajat välttelevät. Vähälajisissa pienvesissä, joissa kalastoa kuvaa ilmaisu ”tuhatveljeskunta”, kalastuksella on harvoin havaittavissa olevaa vaikutusta.

3.2 Kommenttipuheenvuoro – Kestävä vapaa-ajankalastus (kirjattu tallenteesta)

Eija Kirjavainen

Maa- ja metsätalousministeriö, Kala- ja riistaosasto

Eija Kirjavaisen kommenttipuheenvuoro käsitteli kestävää vapaa-ajankalastusta ja siihen liittyvää ongelmakenttää. Hän totesi aluksi, että kalatalouden puolella kestävän kalastuksen turvaaminen on maa- ja metsätalousministeriön kala- ja riistaosaston tärkein tehtävä. Sitä, mikä sitten on kestävää kalastusta, on pohdittu paljon. Hän toi esille saimaannorppa-asian ja arvioi, että kalastus ei ehkä Saimaan alueella vuosi sitten ollut kestävää, mutta totesi parempaan suuntaan oltavan menossa. Kalastuksen kestävyysarvioinnissa hän katsoi tietojen kalankannoista, kalavaroista ja kalastuksen vaikutuksista ovat olennaisia lähtötietoja.

Nuorempi polvi, eri ikäryhmät ja kansanryhmät kokevat kestävän kalastuksen eri tavalla kuin ne, jotka ovat luoneet meillä tänä päivänä olevat rakenteet. Tämä ei Kirjavaisen mielestä näy pelkästään norppakeskustelussa, vaan myös lohikeskustelussa. Hänestä olisikin kiinnostavaa selvittää, eroavatko meidän ja norjalaisten arvot ja ajatukset kestävästä kalastuksesta Tenolla. Hän totesi virkamiehen olevan se neutraalitaho, jonka olisi löydettävä näiden eri arvotajien välille kompromissiratkaisu.

Kalastuspolitiikkaa tekevät kalavedenomistajat ja kalastajat. Kalavesien hoitoa ja kalastuksen järjestämistä pohtivat monet tahot, muun muassa vapaa-ajankalastajat, ammattikalastajat, kalastusmatkailijat, virkamiehet ja tutkimuslaitos, mutta kaikkein tärkein eli kalavarat kuitenkin puuttuu. Kirjavainen sanoi tämän johtavan usein siihen, että tutkimuslaitos on se taho, johon katsotaan, kun mietitään kalastuksen kestävyyttä. Hän totesi, että tutkimusta tarvitaan, koska eri tahot pyrkivät tulkitsemaan kalavarojen tilan ja kestävyuden omasta näkökulmastaan.

Kirjavainen kertoi, että kalastuslain kokonaisuudistuksessa tulee vastaan kalastuksen kestävyuden määrittely. Ideaali tila on, että kalakantoja hyödynnetään kestävästi. Kalastaja on kalakantojen säätelijä. Lopuksi hän totesi, että vapaa-ajankalastuksen osuus kalavarojen hyödyntäjänä on niin suuri, että sen vaikutus kalavaroihin on tiedettävä myös pyydyskohtaisesti, jotta virkamiehet voivat tehdä kalastuksen säätelyä. Uudet pyydykset, pyyntivälineet ja pyynnin apuvälineet tekevät tämän vielä entistä haastavammaksi.

3.3 Keskustelu

Keskustelussa saatiin tietoa Kanadassa tehdyistä vapakalastuksen vaikutuksia selvittäneistä tutkimuksista. Niiden tulokset osoittavat, että vapakalastuksella voidaan vaikuttaa järvien kalakantojen tilaan. Kun kalat esiintyvät tietyllä alueella ja niitä kalastetaan riittävän paljon, vaikutetaan jossain määrin lisääntymisen kannalta tärkeiden yksilöiden määrään. Suomessa on pilkkionginnalla joissain vesistöissä havaittu myös olevan samankaltaisia vaikutuksia.

Vapaa-ajankalastuksen kestävyyttä käsitellään yleensä biologisena tai ekologisena kysymyksenä. Keskustelussa korostettiin, että kokonaisuuden ja kalastuksen säätelyn kannalta tärkeitä ovat myös kestävyuden taloudelliset ja sosiaaliset ulottuvuudet, koska varsinaisten kriisien kerrottiin syntyvän juuri sillä puolella. Kuitenkin esimerkiksi saimaannorpan tapauksessa tuotiin esiin näkemys että kyse on nimenomaan ekologisesta kestävyydestä ja siitä, että ihmiset arvottavat sen erilailla. Tiedon muuttaminen todelliseksi suunnitelmaksi on ongelmallista, samoin suunnitelman toimeenpano ja toteutumisen tarkastelu.

Tässä yhteydessä otettiin myös esimerkki siitä miten pyyntimuotojen kestävyuden tulokset ovat vaihdelleet: 1940-luvulla katiskan käyttöä rajoitettiin ja 1970-luvulla sen käyttö vapautettiin täysin. Esitettiin myös, että nykyisen kalastuslain aikana kalavarojen hoidon suunnittelu on epäonnistunut, joten uuden lain osalta suunnittelun tekemiseen ja tavoitteiden määrittelyyn tulisi kiinnittää paljon huomiota.

4. Hyvinvointia vapaa-ajankalastuksesta

4.1 Kesämökkit – kalastusharrastuksen päänäyttämö?

Kati Pitkänen

Itä-Suomen yliopisto

Esitykseni lähestyy vapaa-ajankalastusta mökkeilyn ja mökkitutkimuksen näkökulmasta. Taustoitan esityksessä omistusmökkeilyn kehitystä, nykytilannetta ja suomalaisen mökkikulttuurin ominaispiirteitä. Painopiste on kuitenkin mökkeilyn tulevaisuuden muutoksissa. Suomalaisella mökkikulttuurilla pitkä historia, jonka on yleensä katsottu alkaneen jo 1700-luvulla. Massailmiöksi mökkeily muuttui kuitenkin vasta toisen maailmansodan jälkeen. Nykyään Suomessa on lähes puoli miljoonaa vapaa-ajan asuntoa ja on arvioitu, että lähes kolme miljoonaa suomalaista viettää mökkielämää. Mökkeistä kaksi kolmasosaa sijaitsee järvien ja jokien rannoilla tai saarissa.

Keskimääräinen suomalainen mökinomistaja on suuriin ikäluokkiin kuuluva ja hyvin toimeentuleva kaupunkilaispariskunta, jonka juuret ovat maaseudulla. Vapaa-ajan asuntoa käytetään aktiivisesti etenkin kesäkuukausina, keskimäärin 75 vuorokautta vuosittain. Mökkeilemään houkuttelee halu nauttia luonnonrauhasta ja -maisemista, viettää aikaa mielekkäiden harrasteiden parissa ja hakea vastapainoa kaupunkiarjelle. Eräs tyypillisimmistä mökkiharrasteista on kalastus. Nämä yleispiirteet tuskin yllättävät ketään, sillä mökkeilyä pidetään yleisesti suomalaisen elämäntapaan kuuluvana itsestäänselvyytensä. Meillä on hyvin voimakkaita kulttuurisia mielikuvia siitä mitä mökkielämään kuuluu, miltä mökillä pitää näyttää ja mitä siellä pitää tehdä. Mökkeilyn muutos haastaa nämä kulttuuriset kulissit. Tunnistettavissa on tällä hetkellä ainakin neljä erilaista muutosprosessia.

Ensimmäisenä muutosprosessina voidaan nostaa esille vapaa-ajan asumisen kehittyminen ympärivuotiseksi kakkosasumiseksi. Mökkeillä oleskellaan entistä pidempään, ne varustellaan ympärivuotiseen käyttöön soveltuviksi ja muutenkin aiempaa paremmin. Trendin yleistyminen liittyy etenkin suurten ikäluokkien eläköitymiseen, sillä mökkeily on voimakkaasti sidoksissa elämänvaihetekijöihin. Tyypillisesti mökin käyttö on aktiivisinta vasta aktiivisessa eläkeiässä, noin 60–75 -vuotiaana. Tämän jälkeen mökillä vietetty aika vähenee ja mökki jää pikkuhiljaa seuraavien sukupolvien käyttöön.

Tämä mökkeilyn sukupolvinen muutos tuo väistämättä muutoksia myös mökkikulttuuriin. On arvioitu, että mökkeilymotiivit ja -harrasteet ovat muuttumassa yhä turistikempeeseen suuntaan. Tämä merkitsee myös entistä suurempaa mökkikulttuurin eriytymistä ja uusien mökkeilyn muotojen suosion kasvua. Jo nyt eniten uusia mökkejä valmistuu matkailukeskusten yhteyteen. Suosiotaan ovat kasvattaneet myös erilaiset yhteisomistusmuodot ja vuokra-mökkeily. Tulevaisuudessa kysyntää voi olla enenevässä määrin mökkeilylle mökkikylissä, maaseudun kylätaajamissa tai vaikkapa urbaaneissa ympäristöissä.

Yhä useammin mökkeilemään suunnataan ulkomaille. Samalla myös suomalainen mökkikulttuuri on kansainvälistynyt. Tämä näkyy etenkin Itä-Suomessa, jossa venäläisten kasvanut kiinnostus on näkynyt paikallisilla kiinteistömarkkinoilla. Vaikka valtakunnallisesti ulkomaalaisten kiinteistönostot ovatkin vuositasolla vain noin pari prosenttia koko maan

kiinteistökaupasta, joissain itäsuomalaisissa kunnissa venäläisten osuus kiinteistökaupoista on noussut jopa yli kolmannekseen. Kasvava ulkomaalaisten määrä on herättänyt huolta muun muassa suomalaisten mökinostajien syrjäyttämisestä sekä mahdollisista ristiriidoista suhteessa ympäristön käyttöön.

Nämä kaikki muutokset vaikuttavat osaltaan mökkeilyn erilaistumisena ja alueellistumisena. Toisin sanoen, mökkeilyn muodot moninaistuvat ja perinteisen kesämökkikulttuurin rinnalle syntyy uusia mökkeilyn muotoja. Toisaalta tapahtuu myös alueellista erilaistumista. Mökkien kysyntä ei jakaudu tasaisesti kaikille maaseutualueille, vaan halutuimpia ovat suurten kaupunkien lähiympäristöt sekä tietyt vetovoimaiset luonto- ja harrastuskohteet. Tämä näkyy mökkeilyn vyöhykkeistymisenä, joillain alueilla hintataso nousee, mökkialueet ruuhkautuvat ja mahdollisuus hankkia mökki näiltä alueilta saattaa karata tavallisen mökkikansan ulottumattomiin. Toisaalta perifeerisemmillä alueilla sijaitsevat mökit saattavat jopa autioitua tai muuten jäädä vähäisemmälle käytölle.

4.2 Vapaa-ajankalastuksen kulttuuriset ja hyvinvointivaikutukset – Onko vapaa-ajankalastusmerkittävin ja laaja-alaisimmin hyvinvointia tuottava (kulttuurinen) ekosysteemipalvelu Suomessa?

Timo P. Karjalainen

Oulun yliopisto, Thule-instituutti

Ekosysteemipalvelut voidaan ymmärtää luonnon tuotteiksi ja toiminnallisiksi piirteiksi, joita hyödynnetään ihmisen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi tai lisäämiseksi. Hailan (2008) mukaan ekosysteemipalveluilla tarkoitetaan sellaisia ekosysteemien toiminnallisia piirteitä, jotka ovat arvokkaita ihmisten elinolojen ja hyvinvoinnin kannalta. Näiden tulkintojen mukaan ekosysteemien tuottamat hyödyt eivät ole vain taloudellisia, vaan tarkasteluun otetaan myös laajemmat hyvinvoinnin ulottuvuudet, joita voivat olla luontoharrastuksen tai luontokohteen sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset.

YK:n Millennium Ecosystem Assessment (2005) jaottelee ekosysteemiä hyödyt tuki-, säätely-, tuotanto- ja kulttuuripalveluihin. Vapaa-ajan kalastus voidaan ymmärtää kulttuuriseksi ekosysteemipalveluksi. Näitä ovat ekosysteemien ja inhimillisten järjestelmien yhdessä tuottamat arvot, kuten luontoelämykset, luontomatkailu, maiseman tai luonnon käytön taidot (Hiedanpää ym. 2008). Kulttuurisiin palveluihin liittyvät myös yhteisöjen ja yksilöiden hyvinvoinnin kannalta olennaiset tekijät, kuten luonnonkäyttömuotojen ja luontoharrastusten vaikutukset yhteisöjen uusiutumiseen ja yksilöiden itsensä toteuttamiseen.

Kalastus koskettaa eri elämänvaiheessa suurta osaa suomalaisista; ulkoiluharrastuksena se on yksi tärkeimmistä. Saaliin merkitys toiminnan kannustimena on vähentynyt; sen sijaan kalastusharrastuksella halutaan irtautua arjesta, mennä mieluisiin luontoympäristöihin ja olla rauhassa, ilman kiirettä. Yksilöllisten hyvinvointivaikutusten lisäksi vapaa-ajankalastus harrastuksena ja kalastusmatkailuna – joko matkan päämotiivina tai osana muuta matkailua – tuottaa kansantaloudellista ja aluetaloudellista lisäarvoa ja siten aineellista perustaa hyvälle elämälle.

Esitelmässäni tarkastelen vapaa-ajan kalastuksen ja hyvinvoinnin yhteyksiä tuottamia YK:n Millennium Ecosystem Assessmentin määrittelemän hyvinvoinnin rakenneosion avulla. Näitä rakenneosia ovat turvallisuus, aineellinen perusta hyvälle elämälle, terveys, sosiaaliset suhteet sekä valinnan ja toiminnan vapaus. Hyvinvoinnissa voidaan erottaa objektiivinen, mitattavissa oleva ulottuvuus ja subjektiivinen, ihmisten omiin arvioihin perustuva käsitys hyvinvoinnista, ja näitä molempia vapaa-ajankalastuksen tutkimuksen tulisi tarkastella sekä laadullisin ja määrällisin että näitä yhdistelevin menetelmin eri mittakaavoissa ja prosesseissa.

Vapaa-ajankalastus tuottaa yksilöperustaista ja yhteisöllistä turvallisuutta pitämällä väestöä tai yksilöä tietyllä, esimerkiksi harvaanasutulla seudulla. Harvaanasutuilla seuduilla vapaa-ajankalastus voi olla osa elämäntapaa, joka on riippuvainen vesiekosysteemeistä tai on osa tietyistä ekosysteemitoinnista. Lisäksi se tarjoaa aineellista perustaa hyvälle elämälle muun muassa kalastuslupatulojen ja kalastusmatkailun kautta. Kalastusharrastus vahvistaa terveyttä tarjoamalla kiireettömyyttä, rentoutumista ja raikasta ilmaa (psykofyysiset vaikutukset). Suomalaisten kalastusharrastus on luonteeltaan varsin sosiaalista, ja siten se vahvistaa sosiaalisia suhteita yhteenkuuluvuuden ja verkostojen kautta. Lisäksi kalastus on olennainen osa suomalaista luontosuhdetta, jossa on paljon toiminnallisuutta (valinnan ja toiminnan vapaus).

Kalastuksen säätelyn sekä laajemmin vesistöjen käytön ja hallinnan kannalta on tärkeää tunnistaa vapaa-ajan kalastuksen ekosysteemipalvelujen hyvinvointivaikutuksia nyt kun palveluissa on nähtävissä siirtymää tuotantopalveluista – luonnon tuotteista, kuten riistaliha ja saaliskala – kulttuurisiin elämyspalveluihin ja – tuotteisiin (esim. kalamatka). Lisäksi ekosysteemipalvelunäkökulmasta voi olla apua arviointitilanteissa ja -prosesseissa, joissa esimerkiksi vesistön eri käyttömuotojen 'hyvyyttä' tai hyväksyttävyyttä pyritään arvottamaan tai arvioimaan eri arvoperusteiden, kriteereiden ja/tai mittareiden avulla. Esimerkiksi vesiekosysteemien ennallistamisen (erityisesti vaelluskalojen palauttaminen) ja vesivoiman lisäämisen/tehostamisen ollessa kyseessä tätä näkökulmaa voidaan hyödyntää käyttämällä eri menetelmiä luovasti rinnakkain.

4.3 Kommenttipuheenvuoro – Vapaa-ajankalastus osana yhteiskunnan muutosta

Ari Lappalainen

Kalastusmuseoyhdistys ry

4.3.1 Kalastuksen pitkä sosioekonominen muutos

Vapaa-ajankalastuksen synnyssä ja kehityksessä on heijastunut koko ajan suuri yhteiskunnallinen muutos. Ilmiötä ei voida myöskään tarkastella irrallaan muun kalastuksen murrosvaiheista.

Kalastuselinkeinon murros kohti modernia ammattia alkoi, kun Suomi alkoi siirtyä 1800-luvun lopulta lähtien voimakkaammin rahatalouteen. Toisaalta paikallisesta omavaraiskalastuksesta alettiin siirtyä vähitellen kohti nykyaikaista vapaa-ajankalastusta. Tähän vaikuttivat elinkeinorakenteen muutos ja kaupungistuminen.

Kalastuksen aineettomat arvot ovat kuuluneet aina erottamattomasti kalastukseen, sillä kalastuksessa on yhtynyt hyöty ja huvi. Vanhassa elämänrytmissä ei eroteltu jyrkästi työtä ja vapaa-aikaa. Toisaalta nykyajan kalamiehelle ja -naiselle on pyynnin jännityksen ohella yhä

tärkeää itse saalis. Itse pyydetty kala on ollut perinteinen ruokatalouden osa ja kyseisen kalan käyttö on edelleen osalle kotitalouksistamme tärkeää toiminnallisesti.

Modernin vapaa-ajankalastuksen kannalta on tärkeä juonne urheilukalastuksen vaikutteiden leviäminen Suomeen 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien - se oli vapakalastusta ja sitä harjoittivat korkeassa asemassa olevat ja varakkaat henkilöt. Vähitellen vapaa-ajankalastus laajeni kansan pariin, kun elinkeinorakenteen muutos kiihtyi: kalastuksesta kehittyi palkansaajaväestön harrastus, mistä käsite vapaa-ajankalastuskin on juuriaan. Ero maaseudun ja kaupungin välillä on myös hälventynyt. Suuri osa vapaa-ajankalastajista pyytää yhä monin saalislähtöisin menetelmin, mutta virkistysnäkökohdat ovat tukeneet yhä enemmän erikoistumista vapakalastukseen. Ensin mainittua linjaa edustaa verkko- ja katiskapyynnin suosio, jälkimmäistä uistin-, pilkki-, onki- ja perhokalastus.

4.3.2 Muutoksen prosessit

Kalastuksen yhteiskunnallisen muutoksen linjoja erityisesti vapaa-ajanpyynnin kannalta voidaan hahmottaa keskeisten muutosprosessien näkökulmasta - niiden kulkuun ovat vaikuttaneet yhteiskunnallinen ympäristö, kalastusresurssien muutos ja myös kalastajien omat ”strategiat”.

Kalastuskulttuurin muutoksessa kuvastuu kokonaisuutena siirtyminen omavaraisesta maatalousyhteiskunnasta rahataloudelliseen teollisuus- ja palveluyhteiskuntaan sekä maaseutumaisesta asumismuodosta kaupunkimaiseen. Eri muutosprosesseja yhdistävä piirre on ollut kalastuskulttuurin ylipaikallistuminen. Nämä ovat myös olleet avaintekijöitä modernin vapaa-ajankalastuksen kehityksessä.

Taustalla voidaan ensinnä havaita kalastuksen merkityksen ja kalastajien luontosuhteen muuttuminen, mihin sisältyy hyöty- ja virkistysnäkökohtien eriytyminen toisistaan. Yhtäaikaista on ollut sosiaalisella puolella kalastuksen perinteisen yhteisöllisyyden heikkeneminen, keskusjohtoisen kontrollin voimistuminen sekä kalastusta koskevan paikallisen kontaktiverkoston korvautuminen ylipaikallisella. Kalastusresurssien käyttö ja hallinta ovat muutoksessa ylipaikallistuneet.

Kalastajaryhmien tasolla on olennaista ollut eriytymiskehitys. Kalastuksen merkitykset ovat esiintyneet kalastajilla yleensä kauan rinnakkain, koska sekä virkistys- että hyötynäkökohdat olivat suurelle osalle vapaa-ajankalastajia myöhään yhtä aikaa tärkeitä. Suurin osa vapaa-ajankalastajista on jo hyvin virkistysnäkökohtiin erikoistunutta. Merkitysten eriytyessä on kalataloudellisesti olennaista ollut myös kalastajien siirtyminen osaksi ylipaikallista kalan kulutus- ja markkinointijärjestelmää.

Kalastajien nykyiset ryhmät ovat merkitysten kirjon vuoksi hyvin laajoja, mikä vaikuttaa mm. päätösten kohdentamisen vaikeuteen. Merkittävä prosessi onkin kalastajaryhmien aseman muuttuminen päätöksentekojärjestelmässä. Päätöksentekomahdollisuudet ja kalastusoi-keudet ovat käyneet kalastuksen merkityksen muuttuessa ja kalastajaryhmien eriytyessä kalastajille erilaisiksi. Kehitys ei ole aina vastannut kalastajien tarpeiden muutoksia, toisaalta päätöksentekojärjestelmän uudistaminen on herättänyt vastustusta. Kalastuksen keskusjohtoisessa ohjailussa sekä kalastusjärjestelyissä ongelman ytimeksi on kasvamassa se, keiden ehdoilla kalastus lopulta järjestetään.

Kalastajaryhmien eriytyminen ja niiden suhteiden kärjistyminen onkin johtanut uudenlaiseen sosiaaliseen kilpailuun kalastusresursseista. Vapaa-ajankalastuksen kehitykseen liittyvä

prosessi ryhmineen osaltaan korostaa kilpailun sosiaalista tasoa. Kalastajaryhmät muodostuvat yhä kompleksisemmin eri motiiveja edustavista kalastajista, mikä on omiaan myös mutkistamaan resurssien jakoa koskevaa päätöksentekoa.

4.3.3 Tutkimuksen näkökulmat

Etnologisissa pitkiä aikajänteitä koskevissa kalastustutkimuksissa ovat näkökulmat vaihtuneet yli sadan vuoden tutkimushistorian aikana etnograafisesta kuvailusta yhteiskunnallista muutosta korostavaan otteeseen - olipa kyseessä systeemiteoreettinen, sosiohistoriallinen tai kulttuuriekologinen näkökulma. Kulttuuriekologinen näkökulma näyttäisi soveltuvan hyvin kalataloudenkin osa-alueiden (kalavarat, kalastajat, päätöksentekojärjestelmä) pitkän aikavälin kytkeiden tarkasteluun.

Kalataloudellisessa lyhyemmän aikavälin tutkimuksessa on näkökulma pakostakin toinen. Pitkällä kulttuurinmuutoksella ei ole päämäärää - toisin kuin kalataloudelle on kunkin aikakauden hengen mukaisesti annettu. Kalataloudellinen yhteiskunnallisesti orientoitunut tutkimus on luonnostaankin ollut sosiologisesti painottunutta ja tutkimusasetelmat ovat keskittyneet kalataloudellisiin ratkaisumalleihin. Kyseessä on silti samalla tapaa kokonaisvaltainen ilmiö, johon kuuluvat mm. pyynnin taloudelliset ja ei-taloudelliset arvot. Onko esimerkiksi pyydetyn saaliin merkitys unohtunut vapaa-ajanpyynnin tutkimuksesta?

Eräs päätöksentekojärjestelmään liittyvä ilmiö on nostanut esiin mielenkiintoista pitkän aikajänteen näkökulmaa: kalastusalan järjestöt ovat nykyään kiinnostuneita omasta menneisyydestään (historiikit), mikä tuo hyvin mukaan vähemmälle jäänyttä poliittishistoriallista otetta.

4.4 Keskustelu

Keskustelun aluksi kerrottiin Kesämökki ja kalastus –teemaan liittyen Meidän mökki –lehden tekemästä selvityksestä, jonka mukaan kalastus ei juuri kuulunut lukijoiden mökkiaktiiviteetteihin. Yleinen käsitys kuitenkin on, että kesämökit toimivat suomalaisten ”kalastusopistoina”. Eri maiden mökkikulttuurieroista keskusteltiin. Suomessa mökit sijaitsevat kaukana toisistaan, ja perinteinen mökkielämä on ”työleirimäistä raatamista”. Ruotsissa mökkikulttuuri on sosiaalisempaa, mökit ovat tiheämmässä ja panostetaan enemmän nauttimiseen. Esille nousi muutamia kysymyksiä: Edustaako kalastus työtä vai nautintoa? Onko tulevaisuudessa olemassa vaara, että kalastus jää varjoon jos se koetaan työleirimökkeilyyn kuuluvaksi? Tutkimuksesta ei löytynyt tähän vastausta, mutta jos kalastus koetaan pakoksi, se tuskin on nuorille miellyttävä kokemus. Uudet elämyksellisemmät tavat saattavat tuottaa innostavampia kokemuksia.

Kesämökkien varustetasokin oli keskustelun aiheena. Mökkien varustetason todettiin kasvaneen, ja uusien kesämökkien olevan poikkeuksetta sähköistettyjä. Sähkötön kesämökki on enemmän ”extreme-mökkeilyä”.

Lopuksi pohdittiin vapaa-ajankalastuksen tulevaisuudennäkymiä, ja keskustelussa korostettiin palveluiden tarvetta. Kalastusmatkailun näkökulmasta palveluissa pitäisi ottaa huomioon ikääntyminen ja muut kalastusharrastusta mahdollisesti rajoittavat seikat. Esimerkkinä yhdestä palvelumuodosta mainittiin vammaiskalastus, jossa kalastusoppaat järjestävät kalastuksen kalastuslautoilla, jonne päästään pyörätuoleilla.

5. Vapaa-ajankalastus elinkeinojen mahdollistajana

5.1 Kalastusmatkailu tutkimuskohteena

Jorma Tiitinen

Etelä-Savon ELY-keskus

5.1.1 Suomalainen kalastusmatkailututkimus

Suomalainen kalastusmatkailututkimus on varsin kapealla pohjalla. Vapaa-ajankalastusta on onneksi jo tutkittu kohtuullisesti, mutta aukkoja on vielä silläkin puolella. Kalastusmatkailututkimusta vaivaa käsitteiden määrittely. Missä kulkee raja yksityisen vapaa-ajankalastusmatkan ja kalastusmatkailun välillä. Jaakkola ym. (1990) ovat määritelleet kalastusmatkailun seuraavasti: ”Kalastusmatkailu on matkustamista ja viipymistä vakinaisen asuinpaikkakunnan ulkopuolella kalastuksen harrastamisen ja siitä saatavan virkistykseen vuoksi.” Borch (2004) määrittelee kalastusmatkailijan (Norjassa) McCannell’in (1976) matkailijamäärittelyn mukaisesti: ”Kalastusmatkailija on henkilö, joka matkustaa kotoaan, osallistuu kalastustapahtumaan virkistäytymistarkoituksessa ja yöpyy matkallaan.” Nämä määritelmät eivät ole kattavia, tai määrittelevät käsitteen esim. majoitukseen sidotusti. Riistapäälliköt Purhonen ja Tanskanen määrittelivät metsästysmatkailun seuraavasti: ”Metsätetään muualla kuin omalla päivittäisellä reiviillä ja käytetään alueen palveluja” (Tanskanen 2006). Tätä riistamiesten määrittelyä voitaneen soveltaa myös kalastusmatkailuun.

Seuraavaan on koottu suomalaiset kalastusmatkailututkimukset viimeisimmältä parilta vuosikymmeneltä.

- Jaakkola ym. 1990 (kalastusmatkailun kehitystarpeet), Vahervuori 1992 (SKK:n jäsenten kalastustottumukset), Koskela 1995 (pohjoinen Keski-Suomi), MTKT 1995 (markkinointitutkimus)
- Niemelä 1996, Länsman 1997, 1998, 1999 (Teno)
- Laukkanen 1997 (Perämeren lohenkalastus), Romakkaniemi 1997, 1998 (Tornionjoki)
- Törmänen 1999 (Pohjois-Pohjanmaa), Kukkola 1999 (Lapin pienet yritykset), Laamanen 1999 (Kymijoki), Salonen 2004 (lohi poliittisena eläimenä)
- Laiho 2005 (maaseutumatkailu), Tiitinen 2007 (historia ja yritystoiminta), Toivonen 2008 (kokonaisuus julkisten tilastojen pohjalta)

5.1.2 Omia tuloksia

Saalis ja kalastustekniikka olivat tutkimuksessa sivuseikka ja tutkimuksen pääpaino kohdistui kalastusmatkailun kehitykseen Suomessa 1800-luvulta nykypäivään ja kalastusmatkailuyrittäjän kokonaiskuvaan ja yritystoimintaan vaikuttaviin tekijöihin.

Kalastusmatkailuyrittäjät ovat yksilöllisiä monialayrittäjiä ja alansa osaajia. Yrittäjien tausta on hyvin kirjava, eikä joukosta juurikaan löydy alalle erikseen koulututtautunutta väkeä. Yritystoimintaan vaikuttaa kolme erityyppistä asiaryhmää: 1) Juridiset vaikuttajat eli vesien omistus, valtion ja kunnan viranomaiset. Nämä ovat tekijöitä, joiden vaikutusta yrittäjät eivät juurikaan voi välttää. Eli suhde on periaatteessa pakollinen ja muutamissa tapauksissa risti-riitoja aiheuttava. Käytännössä nämä tekijät koskevat kaikkia alan yrittäjiä. 2) Asiantuntijat

eli kehittämishankkeet, yksittäiset asiantuntijat ja kalastusalan järjestöt. Nämä ovat tekijöitä minkä vaikutukset yrittäjät itse päättävät ja valitsevat. Kehittämishankkeet ovat matkailuelinkeinon suola. Joukossa oli vain 10 % hankevapaita yrittäjiä. 3) Ihmissuhteet ja ammattitaito ovat yrittäjän ominaisuuksia, millä hän turvaa menestymisensä. Jokaisella yrittäjällä on omat vahvuusalueensa.

5.1.3 Riippuu siitä, mitä tutkitaan

Kalastusmatkailututkimus voidaan jakaa kolmeen tutkimusalueeseen; biologiaan ja tekniikkaan, yritystoimintaan sekä yhteiskunnallisiin vaikutusmekanismeihin. Näillä asioilla on omat ulottuvuutensa ja tutkimusmenetelmät.

Biologia ja tekniikka ovat helpoimmat tutkimusalueet, koska asiat ovat mitattavissa. Saalislajit ja tavoitteet tunnetaan, tai ainakin asiat ovat helposti selvitettävissä. Saaliin määrä on kalatalouden kokonaisuuden kannalta merkityksetön, paitsi Tenolla. Anssi Elorannan puheisiin viitaten onkin aivan käsittämätöntä, miksi Tenolla kalastaja saa ottaa useampia kaloja vuorokaudessa. Tornionjoella on ymmärtääkseni yhden kalan vuorokausikiintiö.

Voidaan kysyä, onko istuta ja ongi -kalastus kalastusmatkailua? Voi ollakin, mutta kokonaisuutena lohilammikot eivät nykyisin liikuta suuria kalastajajoukkoja. Kohteet ovat paremminkin aktiivikalastajien kilpakehtä.

Eräänä tutkimuskohteena voisi olla istutusten vaikutukset kalastusmatkailuyrittämiseen. Ovatko kalanpoikasistutukset kalastusmatkailun edellytys, tuki vai ovatko ne haitta? Kalastuskulttuurit muuttuvat koko ajan. Luonnolliset saaliskohteet ovat nousussa.

Tutkimuskohteet muuttuvat ja nykyisin olisi syytä tarkastella kalastusmatkailun ympäristöjalanjälkeä. Kalastusmatkailu edellyttää nimensä mukaisesti matkustamista ja vesille mennään yleensä aina moottorin voimin. Onko tässä järkeä, ja mitä se vaikuttaa ympäristöön. Ympäristön kannalta on järkevämpää syödä talvella espanjalasia tomaatteja, kuin närpiöläisiä.

Yritystoiminnan tutkiminen on haastavaa. Mitä on kalastusmatkailuyrittäminen? Kun yrittäjäyys on määritetty, loppu on helpompaa. Tutkimusongelmana ovat mm. tutkimusmenetelmät – kysely vai henkilökohtainen haastattelu? Kirjallisen kyselyn ymmärrettävyys voi olla ongelma. Kyselyllä voi helposti koota suuren aineiston, jota voi käsitellä tilastollisesti, mutta onko se tarpeen? Tärkeintä on ymmärtää toiminnan mekanismit ja se ei selviä määrää kasvatamalla. Haastattelussa asioita on mahdollista tarkistaa, mutta on olemassa riski, että haastattelija johdattaa keskustelua. Haastattelussa on kyseessä näyte, minkä tuloksista ei voi esittää tilastollisia yhteenvetoja, mutta henkilökohtainen kontakti edesauttaa asian ymmärrystä.

Yhteiskunnalliset tekijät ovat vaativa, mutta tärkein tutkimuksenala. Yhteiskunnan kehitysvaiheet, politiikka, aluepolitiikka, alueelliset erityispiirteet ja asenteet vaikuttavat kalastusmatkailuun paljon enemmän kuin biologiset ja kalastustekniset tekijät. Kalastussäädökset luovat pohjan yrittämiselle, mutta säädökset eivät pysy yhteiskunnan kehityksen mukana. Edellä esitetyn vuoksi kalastusmatkailun yhteiskunnallisten verkostojen tutkimus on tärkeää. Ala edellyttää tutkijalta todella hyvää suomalaisen yhteiskunnan ja kalastusalan tuntemusta ja kykyä hahmottaa suuria yhteiskunnallisia kokonaisuuksia.

5.2 Vapaa-ajankalastus ja markkinointi

Vesa Markuksela

Lapin yliopisto, Matkailun ja liiketoiminnan laitos

Vapaa-ajalla harrastaminen on ennen kaikkea sosiaalinen kokemus (Kyle & Chick 2002). Harrastajat tavoittelevat erinomaisuutta harrastuksiinsa liittyvissä käytänteissä, usein toisten harrastajien (Mullet 1988) – merkityksellisten toisten seurassa. Näissä harrastuskäytänteissä rakennetaan vuorovaikutuksessa merkityksiä, harrastajien kollektiivisia sosiaalisia yhteisöjä ja yhteistä harrastuksen kulttuuria, usein kulutuksen kautta (esim. Belk & Costa 1998; Warde 2005). Harrastusyhteisöjen ymmärtäminen onkin tärkeä osa tämän päivän kulutuskulttuurin ymmärtämistä ja myös merkittävä markkinointiosaamisen osa-alue.

Käsittelen puheenvuorossani vapaa-ajankalastusta ja markkinointia kulutustutkimuksellisesta, kulttuurintutkimuksellisesta, käytäntöteoreettisesta (mm. Moisaner & Valtonen 2006, Reckwitz 2002; Schatzki 2001; Warde 2005) ja urheilukalastuksen näkökulmasta. Käytäntöteoria on saanut vaikutteita yhteiskuntatieteellisestä tulkinnallisesta tai kulttuurillisesta suuntauksesta. Sen huomio kohdentuu ”arkipäivään” korostaen jaettuun tai kollektiivisten symbolisten tietorakenteiden olennaisuutta toiminnallisen ja sosiaalisen merkityksien ymmärtämisessä. Käytäntöteoria tarjoaa siten käsitteelliset työvälineet kulttuurin ja yhteisöjen analysoimiseen (Coulter 2001). Tällöin keskiöön asettuu yksittäisen harrastajan sijaan harrastusyhteisö ja se kuinka sitä rakennetaan, ylläpidetään ja neuvotellaan aktiviteettikeskeisissä käytännöissä toisten harrastajien kanssa.

Urheilukalastus voidaan käytäntöteoreettisesti käsitteellistää yhdistävänä käytäntönä. Yhdistävä käytäntö (integrative practice) sisältää toisiinsa tarttuneita sosiaalisia ja materiaalisia asetelmia, sarjoja toimintoja, taitoja sekä jaettuja näkemyksiä (Schatzki 2001, 88). Yhdistävän käytännön määreen mukaisesti urheilukalastuksessa on tunnistettavia ja järjestäytyneitä toiminnan verkostoja ja kollektiivisesti levinneitä tietorakenteita, jotka mahdollistavat toiminnan, vuorovaikutuksen ja artefaktien osaavan käytön (Valtonen, Markuksela & Moisaner 2010). Kalastukseen liittyvä teko, esimerkiksi kalan väsytyks, on jotain sellaista, jota kalastajat tekevät osana kalastuskäytäntöä aistivalla ruumiillaan (Howes 2006) ja tiettyjen ruumiillisten tekniikoiden avulla (Mauss 1973). Sanonnat ovat puolestaan kommunikointia kielen tai kinestiikan avulla.

Harrastusyhteisön käytäntöjen tarkastelussa on tärkeää huomioida myös se tila tai merkityksellinen paikka, missä aktiviteettia harjoitetaan (Markuksela 2009). Tiloja, olivat ne sitten rakennettuja tai rakentamattomia ympäristöjä, voidaan pitää palvelutilan osamuotoina. Erityisesti luonnon palvelumaisemassa toiminta, ruumiillisuus ja aistit ovat merkittävässä roolissa harrastajan kulttuurisen luontokokemuksen muodostamisessa. Esimerkiksi urheilukalastajat aistivat alati muuttuvaa luonnon toimintaympäristöä, tässä tapauksessa vesistöä, pyrkien sopeuttamaan omaa kehoaan ja liikettään olosuhteisiin sopivaksi. Urheilukalastuksessa erityisesti sää ohjaa toimintaa, niin kalastajien kuin myös kalojen käytäntöjä, vesistöympäristössä. Kehon liikkeen hallinta ja kaikkien aistien ja organisointi on ehdottomia edellytyksiä kollektiivisen kalastuskäytännön täytäntöönpanossa. Ymmärtämällä vesistö, relationaalisenä tilana, huomion kohteeksi muodostuu vesistön ja ympäröivien muiden luonnonolosuhteiden ja inhimillisten toimijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja aistillinen kanssakäynti.

Harrastusyhteisökäytäntöjen tarkastelu asettaa vaateita tutkimuksen metodologialle. Erityisesti eräs kulttuurintutkimuksellinen menetelmämuoto, aistiennografia (Valtonen, Markkula & Moisander 2010), vastaa haasteisiin. Se mahdollistaa empiirisen tutkimuksen aistillisten ja dynaamisten käytäntöjen prosesseista, niissä tiloissa joissa ne aktualisoituvat.

Edellä kuvatuilla ratkaisuilla on mahdollisuus täydentää olemassa olevaa markkinoinnin luonnon palvelumaisemaa koskevaa tutkimusta (mm. Arnould et al. 1998). Lisäksi yhteisöllisyyden käytäntöjä tutkimalla voidaan täydentää vallitsevaa kuvaa yhteisöiden toimintalogiikasta ja palveluiden tarjoajien sekä kuluttajien liudentuvista rooleista (esim. heimomarkkinointi). Laajentunut ymmärrys harrastusilmioistä mahdollistaa elinkeinonharjoittajien potentiaalin parantaa harrastamisen edellytyksiä ja siten harrastajan hyvinvointia. Hyvinvoiva asiakas on sekä tyytyväinen että liiketaloudellisesti kannattava asiakas.

Kirjallisuusluettelo on saatavissa kirjoittajalta.

5.3 Kommenttipuheenvuoro – Kalastusmatkailu ja tutkimus

Erik Herlevi

Augur Kalastuspalvelu Oy

5.3.1 Käytännön työssä kohtaamiani ongelmia

Kun minulta kysyttiin, mitä pitäisi tutkia, lähdin lähestymään asiaa sitä kautta, mitkä ovat kalastuspalveluyritysten suurimmat ongelmat. Niitä on lähinnä kaksi: ensimmäinen on se, että liikevaihtoa ja asiakkaita on liian vähän, ja lähinnä se on myynnin ja markkinoinnin ongelma. Tietysti tuotekehittäminen, tuotteistus, liittyy asiaan läheisesti, mutta Suomessa järjestetään erittäin paljon erilaista alan koulutusta. Hanketoiminnassa tuetaan hyvin usein nimenomaan koulusta. On olemassa kalastusoppaan ammattitutkinto ja sertifiointikoulutus yrityksille eli kyllä tämä laatu puoli alkaa olla aika hyvässä kunnossa. Enemmän kysymys on siitä, ettei ymmärretä markkinoinnin merkitystä. Puuttuu markkinointitaitoa ja resursseja. Toinen keskeinen ongelma on kalastuslupien saatavuus erityisesti merellä. Järviseudulla asiat ovat yleensä paremmin.

Tuo ensimmäinen ongelmahan liittyy siihen, että läänikohtaisella viehেলuvalla ei saa tehdä kalastusmatkailua. Korkein oikeus teki tästä tulkinnan tiukalla äänestyspäätöksellä vuonna 2008. Siihen tarvittaisiin nyt jonkinlainen ratkaisu, koska monet kokonaiset kunnat ovat meiltä käytännössä suljettuja alueita. Harrastelija saa vapaa-ajallaan mennä lääninluvalla kalastamaan melkein minne vaan, samoin kalastusopas, mutta asiakkaita ei saa samalle paikalle viedä.

5.3.2 Mitä sitten kannattaisi tutkia?

Ensinnäkin tarvittaisiin enemmän perustietoa kalastusmatkailun tilasta: mikä on opastetun kalastuksen laajuus ja mikä on omatoimisen kalastusmatkailun laajuus. Eronteko näiden välillä on erittäin tärkeää, koska niihin osallistuvat aivan eri ihmiset. Omatoimisilla kalastusmatkailijoilla on omat välineet, he käyttävät hyvin vähän rahaa, heille opastetut kalaretket ovat liian kalliita ja he orientoituvat koko asiaan ihan eri tavalla. Opastetun kalastuksen ryhmät ovat pääasiassa yritysryhmiä ja jossain määrin varakkaita ulkomaalaisia, lähinnä venäläisiä. Kalastuslupien osalta opastetun ja omatoimisen kalastuksen ryhmät ovat aivan eri asemassa aina-

kin tällä hetkellä. Kalastukseen liittyvän majoitustoiminnan laajuus olisi myös hyvä selvittää, ja siinäkin eronteko ryhmien välillä on tärkeä: omatoiminen kalastaja ei tarvitse majoitusta, koska hän menee kotiin yöksi, mutta opastetun kalastuksen vaativa asiakas haluaa majoituttua mökkiin, esim. Kymijoen rannalla, jos siellä kalastetaan. Tässä on jo kysymys kerrannaisvaikutuksista: kuinka paljon ihmisiä, kuinka paljon liikevaihtoa.

Luottamusta lisäävää tietoa kalastuslupa-asiassa tarvitaan. Kalastusoppaana tiedän, että Suomenlahden ja Saaristomeren alueella ja järviolueellakin pääkala on hauki. Se ei ole verkkokalastajien suosikkikala, joten emme kilpaile lainkaan samoista kaloista. Lisäksi opastettu kalastus on pääasiassa pyydä ja päästä –kalastusta, pääosa saalista vapautetaan, joten kalastusrasitus on hyvin pieni. Tutkimustuloksia kaivattaisiin osoittamaan, ettei tällä toiminnalla ole juuri merkitystä kalakantojen kannalta. Samoin voisi tutkia luontoon kohdistuvaa rasitusta opastetussa kalastuksessa. Voisi tehdä vertailua omatoimikalastuksen ja opastetun kalastuksen välillä. Omatoimikalastajat menevät saaristoon omilla veneillään ja rantautuvat minne tahansa eli toiminta ei ole kontrolloitua. Opastetussa kalastuksessa sen sijaan voidaan sopia, mihin saareen mennään ja mitä tulipaikkoja käytetään. Meidän voimakas intressimme on huolehtia siitä, että saaria ei roskata.

Viimeisenä osa-alueena on markkinatutkimus. Olisi hyvä selvittää, millaiset yritykset ovat tärkeimpiä asiakasryhmiä. En tiedä, kuuluuko tämä enemmän kaupparkeakoululle kuin RKTL:lle, mutta tämä olisi kiinnostavaa ja tärkeää tietää markkinoinnin suuntaamiseksi oikein.

5.4 Kommenttipuheenvuoro – Kalaveden omistaja ja kalastusmatkailu

Risto Vesa

Kalatalouden Keskusliitto

5.4.1 Kalavesien omistajista

Kalaveden omistajia on erilaisia. Omistajuuden sävyt muotoutuvat alueellisten tekijöiden pohjalta. Jos yritetään vastata siihen miten kalavedenomistaja suhtautuu kalastusmatkailuun, saadaan todennäköisesti Uudenmaan rannikolla hyvin erilaisia vastauksia kuin vaikkapa Oulujärvellä. Omistajuus muuttuu. Vesienomistuksessa trendi on samankaltainen kuin metsänomistuksessa, omistajakunta kaupungistuu. Tavallisin omistaja on tai ainakin pian on ”matti meikäläinen”, mökkiläinen tai maalla kakkosasumista harjoittava. Suomessa on n. puoli miljoonaa kesämökkiä, niissä osakkaita 0,8 milj. ihmistä ja he viettävät kesämökillä vuosittain 1,6 miljoonaa vuorokautta ja he kalastavat paljon. Kuinka paljon, milloin, millä ja miksi? Halutessamme edistää kalastusmatkailua on tunnustettava ja tunnistettava omistajuuden monet kasvot.

5.4.2 Vastuullinen omistajuus

Kalatalouden Keskusliitossa on osana osakaskuntastrategiaa lanseerattu termi ”vastuullinen omistajuus”. Kyseessä on vastuullisuus omistajaa, yhteiskuntaa sekä nykyisiä ja tulevia asiakkaita kohtaan.

Vastuullisuus omistajaa (osakkaita) kohtaan on huolehtimista kiinteistöstä ja tuotantovälineestä pääomana. Tällainen ajattelu on hyvin poikkeava tai vähäistä vesialueilla tällä het-

kellä. Vesialueen tuotantokyvyn turvaamisen täytyy olla kantavia ajatuksia edelleen. Yhteisen vesialueen omistajaosakkaiden oikeuksia on kunnioitettava, kun päätöksiä tehdään. Vesialueen ja vesijätöjen omaisuusarvon säilyttäminen, ja mieluiten kasvattaminen ovat asioita, jotka kannattaa tuoda esille. Kun omaisuutta käytetään, tarvitaan asianmukainen vastike (korvaus) alueen käytöstä niin normaali-, edunloukkaus- tai lunastustilanteessa.

Yhteiskunnallinen vastuu on jäänyt vähälle huomiolle julkisessa keskustelussa, ja se onkin nostettava esiin osaksi päätöksenteon tuloksellisuutta. Omistajan vastuullisuus yhteiskuntaa kohtaan on toimintaa, joka on eettisesti hyväksyttävää, luontoa ja luomakuntaa kunnioittavaa, tähtää omarahoitteisuuden vahvistamiseen, on kansallisvarallisuutta lisäävää ja tähtää myös siihen, että veden vilja osa on kansallista elintarvike- ja rehuhuoltovarmuutta.

Vastuullisuus asiakkaita kohtaan on toimintaa, joka tuottaa monipuolisia palveluita eri kalastajaryhmille, ravustajille ja metsästäjille. Toiminta (voi) tuottaa palveluita muillekin kuin edellämainituille ryhmille. Toiminta tuottaa vesistön (rakentaja)käyttäjille oikeusturvaa ja palveluita; säästää asiakasta mm. tarpeettomalta byrokratialta sekä ylimääräiseltä ajan ja rahankululta.

5.4.3 Kalastusmatkailusta

Kalastusmatkailu eri muodoissaan on kalatalouden nouseva sektori Suomessa. Suomalainen kalastusmatkailuelinkeino on kehittynyt nopeasti viimeisen 10 - 15 vuoden aikana. Kalastusmatkailijoilta säännöllisesti tuloja saavia yrityksiä on arvioitu olevan jopa 1 200-1 400 kappaletta. Kansainvälisten asiakkaiden merkitys on suuri. Arviolta 200 000 – 300 000 ulkomailta vuosittain saapuvaa matkailijaa kalastaa matkansa aikana jättäen Suomeen noin 55 - 80 miljoonaa euroa. Venäläiset ovat ulkomaalaisista kalastusmatkailuasiakkaista ylivoimaisesti tärkein ryhmä Suomessa.

MEK:in tekemän rajahaastattelututkimuksen tuloksia: kesäkaudella 234 800 ulkomaalaista matkailijaa eli 6,7 % Suomeen saapuneista kalasti Suomen matkansa aikana. Talvikaudella Suomessa kalastusta harrasti 54 000 ulkomailta tullutta henkilöä. Kalenterivuoden 2008 aikana yhteensä noin 289 000 ulkomaalaista harrasti kalastusta Suomen matkansa aikana. Kalastus on ylivoimaisesti suosituin ulkoilma-aktiiviteetti ulkomaalaisten keskuudessa. Rajahaastattelututkimuksen mukaan kesäkaudella 2008 Suomessa kalasti omatoimisesti 220 900 henkilöä ja opastetusti 14 400 henkilöä. 20 600 matkailijalle kalastus oli ehdoton pääsyy tulla Suomeen. Eniten kalastavia matkailijoita tuli Venäjältä eli 68 600, virolaisia oli 42 600, ruotsalaisia 29 900 ja saksalaisia 19 300. Eniten kalastusopaspalveluja käyttivät venäläiset 3 800 henkilöä, italialaiset 2 300 ja saksalaiset 1 600 henkilöä.

5.4.4 Tilannekatsaus kalastuslain uudistuksen keskellä

Kalastuslain uudistuksen osalta Kalatalouden Keskusliitolla on tavoitteita, jotka liittyvät työpajan teemaan. Kalastusalueet säilyvät väliportaan hallintona. Kalastusalueiden määrää vähennetään ja laatua lisätään oleellisesti. Käyttö- ja hoitosuunnitelmasta tehdään keskeinen strategia-asiakirja, kalavesien kaavoitus pohja ja siihen sisältyy tietyin osin ja tarvittaessa sitova osa. Elinkeinokalatalouden harjoittamisen edellytykset laitetaan käyttö- ja hoitosuunnitelmaan. Hoitamattomien vesien osalta toiveena on, että kalavesienhoito ja kalastuksenjärjestämisen oikeudet annetaan kalastusalueille.

5.4.5 Kalastusmatkailun harjoittamisen edellytyksistä yksityisillä vesialueilla

Vesialueen käyttöönnoton kalastusmatkailutarkoituksiin on pohjauduttava lailla säädettyyn käytön kokonaissuunnitteluun. Vain näin kaikki intressit saavat samanarvoisen kohtelun. Suunnitteluun liittyy hallintomenettelyn mukainen valitustie. Pakko-otot eivät tähän sovellu (pakko-ottoja tehdään yhteiskunnassa jos sille on ns. laaja erityisen tärkeä yhteiskunnallinen, yhteiskuntarakennetta edistävä tarve). Yritystoiminnalle vesialueella voidaan löytää sijansa vajaan hyödynnetyillä vesistöalueilla. Kyse on intressiristiriidasta ja sen sovittelusta. Sovittelun on alettava suunnittelusta.

5.5 Keskustelu

Elinkeinomahtoisuuksien parantamista koskevassa keskustelussa pohdittiin ensin kohderyhmiä, joille kalastuspalveluja pitäisi markkinoida. Satunnaiselle kalastajalle palvelun tuotteistaminen koettiin helpommaksi. Todettiin, että sitoutuneille kalastajille tärkeintä on mahdollisuus saaliiseen, ei niinkään itse saalis. Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että aloittelevien kalastajien pitäisi saada jonkinlainen saalis, jotta innostus ja tyytyväisyys säilyvät. Omaehtoisuus ja oma tekeminen ovat tärkeitä seikkoja kalastajalle, ja tämä koetaan ongelmana opaspalveluiden tarjoamisessa. Tämä lienee suomalainen kulttuuripiirre, koska Ruotsin puolella tilanne on aivan toinen. Kalastusmatkailun keskeisissä kohderyhmissä arveltiin olevan suuria alueellisia eroja. Kaupunkien läheisyydessä yritysryhmät ovat tärkeitä ja matkailukeskusten läheisyydessä taas ulkomaalaiset matkailijat ovat keskeinen ryhmä. Haja-asutusalueella kohderyhmänä ovat aktiiviset harrastajat, omatoimiset kalastusmatkailijat.

Luonnon välineellistämisestä keskusteltiin myös. Kymijoki otettiin esimerkiksi siitä, miten vapaa-ajankalastus ja kalastusmatkailu ovat ristiriidassa keskenään. Esitettiin väittämä, että kalastuspalvelut on suunnattu erityisesti rikkaille asiakkaille. Tähän vastattiin, että rikkaista asiakkaita ei erityisesti valita, mutta Suomen kustannustaso on korkea ja siksi jokamiehen kalastustuotteen tekeminen olisi mahdotonta. Opastetuissa kalastuspalveluissa ei olla kovin kalakeskeisiä, vaan korostetaan kokonaista tuotetta, jossa on paljon muitakin elementtejä, kuten luontoarvot, hyvä tunnelma kalatarinoineen ja tietenkin hyvä ruoka. Luontoruokailu, saarissa vietetty aika ja siellä saatu luontokokemus ovat näitä elementtejä, ja kala on vain yksi elementti muiden joukossa. Tällä perusteella toiminta on aika kaukana välineellistämisestä.

Luonnon virkistyskäytön tutkimuksen ja matkailuelinkeinotutkimuksen erottaminen todettiin vaikeaksi. Mutta keskustelussa toivottiin, että ne erotettaisiin kun tutkimushankkeita suunnitellaan. Matkailualan ammattilaisia häiritsee se, jos luonnon virkistyskäyttöä pidetään elinkeinon harjoittamisena.

Keskustelussa tuotiin esille ajatus, että kalastuslain kokonaisuudistus on mahdollisuus uuden tutkimuskehikon luomiselle: tilanne ennen ja jälkeen uudistuksen. Toiveena on, että muutos olisi parempaan suuntaan. Kalastusalueiden valta tulee korostumaan, ja ne pystyvät käyttämään jonkinasteista hallintovaltaa, ja sen vuoksi kalastusalueiden tekemät päätökset ja vallankäyttö tulisi ottaa tutkimuksen kohteeksi. Väitettiin, että nykyisen, vuoden 1982, lain aikaan sitä ei ole tehty juuri lainkaan.

Tutkimuksista todettiin käyvän ilmi, että meillä käy ulkomaalaisia matkailijoita, jotka kalastavat, ja osa heistä tulee Suomeen nimenomaan kalastuksen takia. Heistä tiedetään hyvin vähän. Siksi pitäisikin selvittää, miksi he tänne tulevat, minkälaisia palveluja haluavat, mitä

oheispalveluja he käyttävät ja paljonko he jättävät rahaa. Tässä yhteydessä pitäisi tarkastella eri markkinoita ja maita: venäläiset, ranskalaiset tai italialaiset ovat kukin oma ryhmänsä, joiden motiivit ja tarpeet voivat olla hyvinkin erilaisia. Kalastusmatkailutuotteita pitäisi kehittää niin, että yrittäjillä olisi jatkossa paremmat valmiudet kilpailla kansainvälisesti.

6. Vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuuden haasteet – työpajan ryhmätöiden tulokset

6.1 Ryhmätyöskentelyn kulku

Ensimmäisen työryhmävaiheen tarkoituksena oli listata vapaa-ajankalastustutkimuksen kiinnostavia ja tärkeitä, mutta vielä tutkimattomia huolia, ongelmia ja kysymyksiä. Ryhmiin jakautuminen suoritettiin ottamalla luku viiteen, koska kuhunkin ryhmään haluttiin maksimissaan viisi jäsentä. Tutkimusten mukaan juuri viisijäseninen ryhmä on kaikkein luovuin. Ryhmät saivat jäsentää ajattelunsa, keskustelunsa ja aikaansaannoksensa aivan niin kuin itse halusivat. Olennaista oli, että ryhmät kirjoittivat orastavat tutkimusongelmansa fläppitaulupaperille. Työvaiheeseen käytettiin neljäkymmentä minuuttia.

Työryhmätyöskentelyn seuraavassa vaiheessa osallistujat kokoontuivat taas yhteen. Nyt kävimme läpi ryhmä kerrallaan, millaisia tutkimuksen kannalta olennaisia kysymyksiä ja ongelmia kukin oli kirjannut ylös. Ryhmä esitteli aikaansaannoksensa. Jokaisen esityksen jälkeen osallistujilla oli mahdollisuus esittää muutama tarkentava kysymys ja kommentti. Kaiken kaikkiaan tutkimuksellisia ideoita syntyi 40 kappaletta, niistä 29 erilaista.

Seuraavaksi rankattiin tutkimuskysymysten kiinnostavuus/tärkeys. Kullakin osallistujalla oli kolme ääntä, jotka he saattoivat jakaa parhaaksi katsomallaan tavalla. Lopulta tutkimuskysymysten saamat äänet laskettiin yhteen. Kaikki ääniä saaneet otettiin jatkotarkasteluun. Kustakin erikseen keskustellen päällekkäisyydet karsittiin kysymyksiä yhdistelemällä. Ilman ennalta päätettyä kysymysten ihannemäärää, jäljelle jäi viisi tutkimusongelmaa: ”joustava hallintatapa”, ”kalastusyhteisöt”, ”säätelykeinojen toimivuus ja vaikutukset”, ”vapaa-ajankalastuksen hyvinvointivaikutukset” ja ”kestävän kalastusmatkailun edellytykset”.

Kukin osallistuja sai valita missä ryhmässä haluaa jatkaa työskentelyä. Tässä ryhmätyöskentelyn neljännessä vaiheessa ryhmien tavoitteena oli tuottaa jatkokäsittelyä varten mahdollisimman täsmällisiä tutkimussuunnitelman aiheita. Nämä tulokset ovat alla.

6.2 Tutkimussuunnitelmien aihiot

6.2.1 Joustava hallintatapa ja yhteistyöfooromit

Joustavan hallintatavan tutkimusideoiden ryhmä hahmotteli kahta tutkimusaihiota. Toisessa tutkittaisiin vuorovaikutuksen ja luottamuksen syntymisen kysymyksiä hallinnan muutosten yhteydessä ja toisessa asiantuntijuuden rooleja ja merkitystä vapaa-ajankalastuksen hallinnassa.

Luottamus ja vuorovaikutus kalastuksen hallinnan muutosprosessissa

Tiedontarve

Tarvitaan tietoa luottamuksen ja avoimen vuorovaikutuksen merkityksestä vapaa-ajankalastusta koskevassa hallinnassa ja ristiriitojen lievittämisessä.

Tutkimuskysymykset

Onko luottamuksen ja avoimen vuorovaikutuksen edistämisellä vaikutusta vapaa-ajankalastuksen hallinnan kannalta? Jos on, niin miten eri toimijoiden välistä luottamusta voidaan vahvistaa hallintaorganisaatioiden muutosprosessissa? Mitkä asiat ovat tärkeitä luottamuksen syntymisessä?

Mitä ja miten tutkitaan?

- Tutkimus kohdistetaan kalastusalueeseen keskeisenä yhteistoimintaorganisaationa. Vertaillaan myös osakaskuntien yhdistämisprosesseihin ja niiden seurauksiin. Tutkimuksessa etsitään onnistuneita ja vähemmän onnistuneita esimerkkejä luottamuksen vahvistamisesta. Vertailua riisitalouden yhteistyöfoorumien toimintaan.
- Taustana kalastuslain muutosprosessi. Eri tahojen välistä vuorovaikutusta tutkittaessa hyödynnetään yhteishallinnasta saatuja kokemuksia. Niissä korostetaan että erityisesti muutosprosessin alkuvaihe tärkeä, joten tutkimus on syytä aloittaa muutosprosessin alussa.

Menetelmät

Tapaustutkimuksia, joissa yhdistellään esimerkiksi teemahaastatteluja, havainnoiteja ja kyselyjä. Laadullisten aineistojen analyysissä käytetään diskurssianalyysia, jossa huomio kiinnittyy luottamuksen ja avoimuuden tai niiden puutteen ilmaisuihin.

Osallistuvat tahot

RKTL, yliopistot, kalastusalan järjestöt, Metsähallitus.

Rahoitus

MMM, Yhteistutkimusrahoitus.

Aikataulu

Tulisi käynnistää välittömästi.

Asiantuntijuus vapaa-ajankalastuksen hallinnassa

Tiedontarve

Tarvitaan tietoa asiantuntijuuden merkityksestä vapaa-ajankalastusta koskevassa hallinnassa ja ristiriitojen lievittämisessä.

Tutkimuskysymykset

Minkäläinen asiantuntijuus ja tiedollinen vuorovaikutus edistää vapaa-ajankalastuksen suunnittelua ja päätöksentekoa? Miten asiantuntijuus kytkeytyy eri tahojen välisen avoimuuden ja luottamuksen edistämiseen? Voiko asiantuntijuus olla kaksisuuntaista, vuorovaikutteista? Miten erilaiset tulkinnat monimutkaisista kysymyksistä otetaan huomioon päätöksenteossa?

Mitä ja miten tutkitaan?

- Pääpaino kalastusalueiden ja osakaskuntien suunnittelussa ja päätöksenteossa tarvittavassa asiantuntijuudessa. Hallintopäätöksissä vaaditaan biologiseen tutkimukseen perustuvaa tietoa, joka ei kuitenkaan aina ole osoittautunut riittäväksi luottamuksen ja vuorovaikutuksen edistämisen kannalta.
- Tarkastellaan paikallisen ja virallisen asiantuntijuuden merkitystä kalastuksessa ja vertaillaan tilannetta riistatalouteen. Tarkastellaan paikallisissa organisaatioissa toimivien ns. luottomiesten kohtaamia virallisten asiantuntijoiden kanssa.

Menetelmät

Tapaustutkimuksia, joissa yhdistellään esimerkiksi teemahaastatteluja, havainnointeja ja asiakirjojen analyyseja.

Osallistuvat tahot

RKTL, yliopistot, kalastusalan järjestöt.

Rahoitus

MMM, Yhteistutkimusrahoitus

6.2.2 Kalastusyhteisöt

Vapaa-ajankalastuksen ympärillä olevien yhteisöjen tutkimuksia suunnitellut ryhmä hahmoteli kahta tutkimusaihiota. Toisessa tutkittaisiin vapaa-ajankalastajien yhteisöllisen toiminnan muotojen syntymistä, kehittymistä ja toimintaa ja toisessa vapaa-ajankalastajien ja hallinnon viranomaisten yhteistoimintaa esimerkiksi kalastuksen säätelyyn liittyvien tietojen tuotannossa.

Kalastajan yhteisöllinen elämäkerta

Tiedontarve

Tarvitaan tietoa siitä millaisia ovat ja miten toimivat kalastusharrastuksen ympärille syntyneet uudet ja vanhat kalastajayhteisöt. Harrastajayhteisöt välittävät nopeasti uutta tietoa ja uusia toimintatapoja jäsenilleen. Niiden toimintaa tuntemalla voidaan ymmärtää ja ennakoida harrastuksen suuntautumista ja parantaa harrastajien, palveluntuottajien ja hallinnon yhteistoimintaa, tiedonvaihtoa ja vuorovaikutusta.

Tavoite

Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää kalastuksen harrastajayhteisöjen profiileja. Tutkitaan yhteisöihin liittymisen ja kuulumisen motiiveja ja erilaistuneiden harrastajien kiinnittymistä yhteisöihin sekä yhteisöjen toimintatapoja ja merkitystä.

Tutkimuskysymykset

Millaisia ovat uudet ja vanhat kalastuksen harrastajayhteisöt?
Siirtyvätkö harrastajaryhmät yhteisölliseen mediaan?

Miten harrastajayhteisö hakee ja vaihtaa tietoa?

Millainen on yhteisön toimintalogiikka ja pelisäännöt?

Millainen on kalastusharrastuksen elinkaari?

Miten yhteisöt vaikuttavat kalastajan toimintaan harrastuksen elinkaaren eri vaiheissa?

Mikä on yhteisön merkitys harrastajalle eri ikäkausina ja harrastuksen elinkaaren eri vaiheissa?

Onko harrastaja monien yhteisöjen jäsen?

Menetelmät

Aihetta tutkitaan yhdistämällä monia erilaisia menetelmiä: survey-tutkimusta, etnografista havainnointia, ryhmä- ja yksilöhaastatteluja ja osallistuvaa havainnointia.

Osallistujatahot

Sosiologian, vapaa-ajan ja kulttuurin tutkijat.

Survey-tutkimusten asiantuntija.

Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen yhdistämisen asiantuntija.

Rahoitus

Kulttuuritutkimustahot, alueelliset tutkimusrahoittajat, alan toimijat, MMM:n tutkimusrahoitus

Vapaa-ajan kalastajayhteisöt ja viranomaisyhteistyö

Tausta

Vapaa-ajankalastajiin suhtaudutaan hallinnon näkökulmasta paljolti kuluttajina, joiden toimintaa sääntelemällä viranomaiset pyrkivät tyydyttämään heidän tarpeitaan ja suojelemaan ja säätelemään kalakantoja. Keskitettyä päätöksentekoa on pyritty viime vuosikymmeninä hajauttamaan ja delegeoimaan soveltuvin osin alimmalle mahdolliselle tasolle – tämä on keskeinen periaate esimerkiksi ekosysteemilähestymistavassa. Mitä paikallisemmaksi esimerkiksi kalakantojen säätyä koskevaa päätöksentekoa viedään, sitä paikallisempia ovat myös tiedontarpeet. Nykyinen arviointitapa ei tuota kattavasti kalalaji-, kalakanta- ja kalastustietoa paikallisen tason päätöksentekoon, jolla kestävyttä turvataan.

Paikallisyhteisöt ja yksittäiset aktiiviset henkilöt ovat keskeisessä osassa riistaeläinten arvioinnissa. Esimerkiksi hirvikanta-arvioita tuottaa lähes 5000 yhteisöä normaalin metsästyksen yhteydessä. Riistalaskentojen henkilökohtaisia ja yhteisöllisiä merkityksiä sekä laskennan yhteisössä aloittamiseen, ylläpitämiseen ja loppumiseen liittyviä käytäntöjä on jonkin verran tutkittu (Pellikka ym. 2005a, 2005b, 2007). Tutkimusten avulla voidaan 1) tunnistaa esimerkiksi kestävä käytön turvaamisen kannalta potentiaalisia viranomaisten yhteistyökumppaneita ja 2) luoda henkilökohtaisia ja yhteisötason kannustimia toiminnan aloittamiseen ja ylläpitoon.

Vapaa-ajan kalastajayhteisöjen ja hallinnon yhteistyön kehittämiseen voitaisiin monin osin soveltaa – ainakin analogioina – riistamaailman toimintamalleja. Kalastajayhteisöjä tulkittaisiin toimijoina, jotka tuottavat osana toimintaansa yhteiskunnallisia palveluksia – niin sosiaalisia ja kulttuurisia kuin informaatiopalvelujakin.

Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen pääkysymys on: Millaisia hallinnon yhteistyökumppaneita perinteiset ja uudet vapaa-ajan kalastajayhteisöt ovat?

Tutkimuskysymys voidaan jakaa osakysymyksiin: Millaisia vapaa-ajan kalastajayhteisöjä Suomessa on? Millaisia toimintoja niillä tällä hetkellä on, joilla voi katsoa olevan jo nyt tai potentiaalisesti arvoa myös kalatalouden hallinnoinnissa? Millaisia toimijoita yhteisöt ovat suhteessa lainsäädäntöön ja hallinnoijan ohjauskeinoihin esimerkiksi lain noudattajina, paikallisina kalastuksentralvojin, päätöksentekijöinä, tiedon vastaanottajina tai tuottajina? Miten ja millaista tietoa eri yhteisöt tuottavat, jakavat ja hyödyntävät toiminnassaan? Millainen rooli tiedolla on yhteisöjen vapaaehtoisessa kalastuksen säätelyssä?

Toteutus ja menetelmät

Työ on luonteeltaan laadullisia ja määrällisiä tutkimusotteita ja aineistoja hyödyntävää. Pääkysymykseen vastataan osakysymysten kautta, hanke koostuu pienemmistä osahankkeista.

Nykyisten ja mahdollisesti kerättävien uusien survey-aineistojen avulla luodaan karkeita alustavia profiileja erilaisista kalastajayhteisöistä. Näiden profiilien ohjaamana suunnataan laadullisia haastatteluja. Selvitetään toimijoita (edustajat, neuvot) haastatteleamalla millaisia vuodenvaihtumien mukaisia toimintoja ja käytäntöjä heidän yhteisöillään on. Tarpeen mukaan sovelletaan osallistuvaa havainnointia (yhteisön tapahtumat, kokoukset) ja tutustutaan kirjalliseen materiaaliin (pöytäkirjat, historiikit ym.).

Osallistujat

RKTL, yliopistot

Rahoitus

MMM, alueelliset rahoituslähteet pilottihankkeen rahoittajina, järjestöt

6.2.3 Säätelykeinojen toimivuus ja vaikutukset

Tämä tutkimusidean suunnittelussa pohdittiin sekä säätelykeinojen toimivuutta että vapaa-ajankalastuksen vaikutuksia kalakantoihin.

Säätelykeinojen vaikutukset

Tausta

Useimpien maassamme kalastuksen kohteena olevien lajien saaliista suurin osa otetaan talteen vapaa-ajankalastajien toimesta. Näin on erityisesti sisävesillä. Työryhmä koki keskeiseksi ongelmaksi sen selvittämisen, miten vapaa-ajankalastuksen säätely vaikuttaa 1) kalakantoihin 2) ympäröivään muuhun vesiluontoon 3) muuhun ihmistoimintaan. Esimerkkeinä ympäröivästä vesiluonnosta nousi esille ajankohtainen saimaannorppa, muusta ihmistoiminnasta, johon vapaa-ajankalastuksella on vaikutusta, mainittiin mm. ammattikalastus.

Vapaa-ajankalastusta säädellään mm. välinerajoituksilla, ajallisilla ja alueellisilla rajoituksilla, kalastaja- ja saaliskiintiöillä, alamitoilla tai sallimalla vain pyydystä ja päästä –kalastus.

Jossain määrin eri säätelykeinojen toimivuutta ja vaikutuksia voidaan selvittää kirjallisuudesta löytyvien tietojen avulla tai tiettyihin kalastuspaikkoihin kohdistuvilla tapaustutkimuksilla. Myös eri tavoin säädelyjen alueiden kartoitus ja niiden vertailu saattaa antaa tietoa säätelymenetelmien vaikutuksesta. Ongelmana on kuitenkin se, hyvin harvoilta alueilta on saatavissa riittävän tarkkaa tietoa tämänhetkisestä kalastuksesta ja saaliista. Alueet, joilta tarkempaa tietoa on käytettävissä, ovat poikkeustapauksia, esimerkiksi lohijokia. Vähäisen datan perusteella ei ole mahdollista erottaa kalastuksen säätelyn/säätelymättömyyden vaikutuksia muista vesistöön, kalakantoihin ja kalastukseen vaikuttavista tekijöistä.

Tutkimuskysymykset

Vapaa-ajankalastuksen ja myös muun kalastuksen seuraamisen menetelmän luominen ja testaaminen. Liikkeelle tulisi lähteä alueella, jossa on aktiivisia toimijoita, esimerkiksi vahva vesiensuojeluyhdistys.

Osallistujat

Hankkeessa mukana olisivat MMM, ELY-keskukset, kalavedenomistajat (talkootyönä), TEKESin vapaa-ajanpalvelut-tutkimusohjelma ja Metsähallitus.

Tulosten merkitys

Luotettavan tiedon saaminen eri säätelymenetelmien vaikutuksista on edellytys sille, että vapaa-ajankalastuksen säätelystä ja kehittämisestä voidaan käydä mielekästä keskustelua

6.2.4 Vapaa-ajankalastuksen hyvinvointivaikutukset

Vapaa-ajankalastuksen hyvinvointivaikutusten tutkimukseksi ideoitiin kahta hanketta: erikseen vapaa-ajankalastuksen taloudellisten vaikutusten tutkimusta ja sosiaalisiin ja kulttuuriin vaikutuksiin painottuvien hyvinvointivaikutusten tutkimusta. Varsinaiset tutkimusongelmat jäivät vielä tarkemmin formuloimatta.

Taloudelliset vaikutukset

Tiedontarve

Tässä yhteydessä ei puhuta saaliin arvosta eikä kilohinnasta. Taloudellinen kokonaisarvo sisältää maksuhalukkuuden ja aineettomat arvot. Tähän kuuluvat sekä välittömät että välilliset kansantaloudelliset vaikutukset. Tutkimusta varten on olemassa Suomi kalastaa 2005 - aineistoa.

Mitä ja miten tutkitaan?

Selvitetään alueelliset vaikutukset: esim. Missä lohi pitää kalastaa, meressä vai joessa? Mitkä ovat aluetaloudelliset vaikutukset, yrittäjän tulot ja kalastajan kulut? Tutkimusalueina voisivat olla Saimaa, Päijänne ja Iijoki.

Rekistereissä on ongelmia alueellisissa tutkimuksissa. Tutkimuksen edellytyksenä ovat ”pantakalastajat”.

Osallistujat

Yhteistyökumppaneina tässä tutkimuksessa voisivat toimia seuraavat tahot: Suomesta HY:n ympäristötaloustiede, prof. Ollikaisen ryhmä, Ruotsista esim. Uumajan yliopisto (aihepiireinä lohien kalastuksen sosioekonomiset selvitykset, mahdollisesti myös aluetaloudellisia vaikutuksia tavoitteena jokivarren kalastusturismi) ja Tanskasta Eva Roth (Department of Environmental and Business Economics, University of Southern Denmark).

Tulosten merkitys

Tulosten käyttökelpoisuus on tärkeää. Tarvitaanko tutkimusta, joka arvioi eri menetelmien käyttökelpoisuutta? Aluetaloudellisten vaikutusten selvittämisen tieteelliset menetelmät ovat osin ongelmallisia.

Hyvinvointivaikutukset*Tiedontarve*

Aluksi tehdään käsitteen rajausta ja määrittelyä. Huomioidaan, että taloudelliset vaikutukset ovat yhteydessä sosiaalisiin ja psykofyysisiin vaikutuksiin. Selvitetään harrastuksen vaikutusta henkilökohtaiseen hyvinvointiin.

Tavoitteena on toiminnallisen luontosuhteen rakentaminen ja uusavuttomuuden torjunta.

Kalastuksen ympärille voi rakentua kuntoutusyhteisö, jossa esim. vammaisille, mielen-terveyskuntoutujille ja ongelmanuorille järjestetään kalastustoimintaa.

Tutkimuskysymykset

Tutkimus tehdään yksilö- ja paikallistasolla. Selvitetään sosiaalisten verkostojen merkitystä sekä osallistumista päätöksentekoon ja osakaskunta- ja seuratoimintaan.

Selvitetään vapaa-ajankalastuksen osuus ja sen liittymiskohta myös mökkitutkimukseen.

6.2.5 Kestävän kalastusmatkailun edellytykset

Kalastusmatkailua ei ole kovin paljon tutkittu maassamme kalastusalan itsensä voimin. Jorma Tiitisen väitöskirjan ja Anna-Liisa Toivosen kyselytutkimuksen lisäksi varsinaista tutkimusta on tehty kovin vähän. Muut tahot (mm. Tampereen yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos) ovat tehneet joitakin tutkimuksia ja selvityksiä. Ala työllistää ainakin 510 henkilötyövuotta ja on kalataloussektorilla kasvava haara.

MEKin ja tilastokeskuksen rajahaastatteluissa ulkomaisilta matkailijoilta on kysytty kalastitkeko Suomen loman aikana. Vuoden 2008 kysely tehtiin hieman eri metodein kuin aiemmin. Kuuleman mukaan aktiviteettikyselyt on karsittu pois tulevista raja-haastatteluista.

Haaga-Perho teki viime vuonna kalatalousryhmien toimeksiannosta tutkimuksen, jossa haastateltiin venäläisiä ja baltialaisia matkanjärjestäjiä. MEKin Outdoors Finland -hanke teettää kesäaktiviteettitutkimuksen kansainvälisillä markkinoilla keväällä 2010, joka kalastuksen osalta suunnataan Venäjälle, Saksaan ja Ranskaan.

Ryhmä hahmotteli kolmea tutkimushanketta: rahan liikkeet, kalastusmatkailun kasvupotentiaali ja kalastustavat ja kalakannat.

Tutkimusmenetelmät kaikissa alla kuvatuissa hankeaihoissa

Tutkimusta alalla tarvitaan ja mahdollisimman poikkitieteellistä. Kalastusmatkailu ei ole biologinen ilmiö, vaan erittäin monimutkainen sosiaalinen, yhteiskunnallinen, liiketaloudellinen toimiala, mikä perustuu biologiseen luonnonvaraan. Tutkimuksen tulisi ulottua yleiskäsitetä syvemmälle.

Eräs tapa kerätä tutkimusaineistoa olisi ennen kaikkea haastatella asiakkaita. Kaikki oleelliset selvitykset, jotka tähän saakka on tehty, taitavat perustua lähinnä yrittäjien ja kehittäjien haastatteluihin. Jotta tuotekehitys ja keinot kasvupotentiaalin hyödyntämiseksi löydetään, kohderyhmien ja asiakkaiden ominaispiirteitä, kokemuksia, toiveita ja mieltymyksiä tulisi selvittää. Voitaisiin esim. haastatella Suomessa kalastusmatkalla olevia suomalaisia, venäläisiä, saksalaisia ja italialaisia kalastusmatkailijoita.

Ulkomaisia alan asiantuntijoita voitaisiin myös haastatella. Myös kotimaisia yrittäjiä ja asiantuntijoita voitaisiin edelleen haastatella.

Rahan liikkeet*Tiedon tarve*

Kuinka paljon kalastuksessa ja kalastusmatkailussa liikkuu rahaa?

Rahanliikkeiden/taloslukujen selvittäminen on tarpeellista muutaman vuoden välein. Kalastusmatkailun kokonaisarvo olisi hyvä kertaalleen selvittää edes joskus.

Tutkimuskysymykset

Mikä on opastetun kalastuksen laajuus?

Mikä on omatoimisen kalastuksen laajuus?

Kalastukseen liittyvän majoituksen laajuus?

Kalastusmatkailun kokonaistaloudelliset vaikutukset?

Tulosten merkitys

Vakuuttaa päättäjät, ja tarjoaa perusteet uudistaa tukipolitiikkaa, kannusterakenteita, rahoitusta

Kalastusmatkailun kasvupotentiaali*Tiedon tarve*

Voidaanko kalastusmatkailun volyymi monikymmenkertaistaa?

*Tutkimuskysymykset***1. Toimintaympäristö**

- Vertailu, miten kalastus suhteutuu muihin ohjelmapalveluihin kuten koiravaljakkoretkiin tai moottorikelkkasafareihin.
- Miten muiden harrastusten hiipuminen vaikuttaa opastettuun kalastukseen?
- Opastetun kalastuksen laajuus kilpailijamaissa, erityisesti Norjassa, Irlannissa, Kanadassa, Yhdysvalloissa ja Skotlannissa.
- Mitkä ovat kalastuksen nousevat trendit – esim. onginta?
- Kuinka kuluttajien käyttäytyminen muuttuu (suomalaiset ostavat ulkomailla palveluita, kotimaassa ei)?

- Paljonko yritysasiakkaat käyttävät rahaa edustus- ja virkistyskäyttöön (budjetoitu raha josta kamppailaan)?
  - Mitkä ovat kalastusmatkailun onnistumistekijät (tutkitaan onnistuneita yrittäjiä)?
  - Pitäisikö kalastusmatkailua kehittää jossakin muualla kuin tällä hetkellä tehdään ja miten?
2. Tuotteistaminen
- Uusien tuotteiden kehitys. Asetelma: yrittäjä luo idean, sitten kokeillaan saako tuotteistettua.
  - Mitä palveluja eri asiakkaille pitäisi tuottaa? Erotellaan ryhmät; ulkomaalaiset, kotimaiset (kaupunkilaiset), yritykset, seniorit.
  - Pro-kalastajien kohteita Suomessa ei oikein ole, mutta semi-pro –kohteille on kysyntää. Miten saadaan semi-pro –kalastajat Suomeen. Missä heidät tavoitetaan – kalastusmessuilla?
3. Markkinointi
- Millaisilla tuotteilla kannattaa mennä kullekin markkinalle ja mitä kanavia hyödyntää?
  - Uusien tuotteiden markkinointi. Erityistuotteet ulkomaalaisille. Löytyykö kalastusmatkailun ”Pauliina Ahokas”. Nettimarkkinoinnin kehittäminen; myynti ja varausjärjestelmät.
  - Ulkomaalaiset kalastusmatkailijat ja heidän sijoittumisensa Suomessa? Markkinoinnin kohdentaminen, esitteet ym. Kohdemaat esimerkiksi Balttia, Italia, Puola.
  - Kulttuurien törmäys suomalaisessa luontomatkailussa, venäläiset ja saksalaiset Itä-Suomessa?
  - Millaisia ulkomaisia kalastuksen nettiheimoja on olemassa?
  - Mikä on tehokkainta markkinointia kullakin markkina-alueella?

Tulosten merkitys

Nousevan kalastusmatkailuelinkeinon kehittäminen. Vesien tasapuolinen käyttö ja kalastusmatkailun kehittäminen siellä missä paras kasvupotentiaali.

Kalastustavat ja kalakannat

Tiedontarve

Kalastusmatkailun kestävyys.

Tutkimuskysymykset

- Kalastustavat ja kalakantojen rakenteen turvaaminen? Kaiken kaikkiaan kalat kalastetaan liian pieninä ja haaskataan kalaa.
- Peruskalojen, kuten hauen kannanarviointitietoa tarvittaisiin. Hauki on merkittävin saalislaji kalastusmatkailun kannalta ja siitä tarvittaisiin lisää tietoa. Tässä eräs esimerkkikysymys: Kuinka monta haukea on järvessä x ja kuinka monta haukea ja minkä kokoisena niitä voi pyytää tämän järven alueelta y, jotta saalisvarmuus ja isojen yksilöiden määrä ei heikkene niin, että kalastusmatkailuyrityksen asiakkaat kaikkoavat. Mitä pitäisi tehdä, että niin ei käy, kuinka säädellä sopivalla tavalla asiakkaiden ja muiden alueella kalastavien kalastusta?
- Miten ylä- tai alamitan käyttöönotto vaikuttaisi ja mikä olisi sopiva mitta?
- Ns. ison kalan järvien aikaansaaminen on yksi tavoite, jolla Suomen houkuttelevuutta kansainvälisenä kalastusmatkailukohteena voitaisiin nostaa. Olisiko tätä tavoitetta mahdollisuus edesauttaa jotenkin tutkimuksen avulla? Esim. Irlannissa päiväkiintiö on yksi enintään 50 cm:n hauki/päivä. Hollannissa kaikki hauet on vapautettava, Englannissa kalastus on myös pääosin pyydystä ja päästä -kalastusta. Näissä maissa isoja haukia löytyy ilmeisesti lähes joka paikasta,

vaikka vesiä on vähän. Meillä vettä on paljon mutta harvassa paikassa on paljon isoja kaloja. Vai onko ainoa vaihtoehto sopeuttaa kalastusmatkailu nykyiseen suomalaiseen kalastukseen ja yrittää löytää ne asiakkaat, joille tämä (saaliskalan koko ja tarppiväli) riittää?

- Vapaa-ajan kalastus saattaa vinoutta kalakantoja. Norjassa on olemassa tutkimuksia, minkä mukaan viehekalastus saattaa olla tehokkaampaa kuin paikallinen verkkopyynti. Toisin sanoen, hauet tai ahvenet eivät välttämättä ole ehtymättömiä luonnonvaroja. Olisiko mahdollista suunnata kalastusmatkailua särkikalojen suuntaan?
- Kalaresurssin jako; kilpailut ym.
- Millaisia ovat opastetun kalastuksen saaliit, opastetussa kalastuksessa vapautettujen kalojen määrä ja omatoimisen kalastuksen saaliit?

Tulosten merkitys

Kalastusmatkailun kestäväyydestä ja hyväksyttävyydestä saadaan tietoa. Suomen kiinnostavuus kalastusmatkailukohteenä. Monipuolinen kalakantojen hyödyntämien.

7. Harrastajien näkemyksiä – verkkopuhetta vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuudesta

7.1 Keskustelunavaus

Saadaksemme selville kalastuksen harrastajien näkemyksiä ja mielipiteitä vapaa-ajankalastustutkimuksen nykytilasta ja tulevaisuudesta avasimme Kalamies.com -internetsivujen keskustelufoorumille aiheen ”RKTL tutkii: Vapaa-ajankalastuksen nykytila ja tulevaisuus”. Keskustelufoorumin lukijat pystyivät kirjoittamaan vastaukset joko suoraan foorumille kaikkien nähtävillä tai sitten lähettämään henkilökohtaisesti sähköpostilla. Keskustelu avattiin 29.10.2009 ja suljettiin 5.2.2010. Tuona aikana vastauksia tuli foorumille yhteensä 11 kappaletta ja sähköpostiin yksi.

Keskustelun aloitukseksi avausviestiin laitettiin muutamia esimerkkejä, joihin toivottiin kommentteja ja mielipiteitä. Esimerkit olivat:

1. Tarvittaisiinko esimerkiksi lisää tietoa vapaa-ajankalastuksen vaikutuksista kala-kantoihin?
2. Entä pyydä ja päästä -kalastuksesta?
3. Pitäisikö olla tietoa vapaa-ajankalastuksen merkityksestä yhteiskunnassa?
4. Olisiko vapaa-ajankalastuksen lupa- ja hallintajärjestelmissä kehittämistä?
5. Liittykö kalastusmatkailuun jotain tutkimustarpeita?

Vastaukset jakautuivat suhteellisen tasaisesti eri aihealueisiin, eniten vastauksia tuli kohtaan 4. ja vähiten kohtaan 5.

7.2 Harrastajat arvostavat helposti saatavaa ja ajankohtaista tutkimustietoa

Vapaa-ajankalastuksen vaikutuksista kalakantoihin kaivattiin lisää tutkittua tietoa. Erityisesti esille nousi tarve tuoreista tutkimustuloksista, jotka olisivat helposti saatavilla. Tietoa kaivattiin myös kalastuskuolevuuden tasosta, hauen merkityksestä kalakantojen tasapainolle ja suurten kalayksilöiden merkityksestä (onko yksi iso hauki arvokkaampi kuin kymmenen pientä).

Pyydä ja päästä –kalastuksesta mielipiteet jakautuivat. Osa oli sitä mieltä, että tutkittua tietoa on jo tarpeeksi saatavilla, osa taas kaipasi lisää tutkimuksista etenkin Suomen olosuhteisiin sovitettuna. Muutamat kommentoijat pitivät tärkeämpänä ohjata vapaa-ajankalastajia valikoivaan kalastukseen, kuin puhtaaseen pyydystä ja päästä –kalastukseen. Myös valikoivan kalastuksen vaikutuksista kaivattiin tietoa, kuten onko päästetyn tai otetun kalan kokoluokalla merkitystä.

Vapaa-ajankalastuksen merkityksestä yhteiskunnassa kaivattiin tietoa sekä suorista että epäsuorista tuotoista. Suorissa tuotoissa mainittiin muun muassa kalastusmatkailun, välineiden myynnin ja kalastusjournalismin tuomat työpaikat. Epäsuorina tuottoina mainittiin muun muassa ihmisten parantunut työssäjaksaminen sekä liikunnan ja raittiin ilman tuomat terveysvaikutukset. Tutkimustietoon perustuvasta vahvasta näytöstä katsottiin olevan apua myös vapaa-ajan kalastukseen liittyvissä edunvalvontatilanteissa (muun muassa vesistöjen rakentaminen ja virtavesin kunnostukset).

Vapaa-ajankalastuksen lupa- ja hallintajärjestelmien toimivuudessa mielipiteet jakautuivat kahtia. Esimerkiksi läänikohtaisia lupia pidettiin yleisesti toimivina, mutta siihen liittyvää vaparajoitusta turhana. Kalastuksen valvontaa pidettiin riittämättömänä ja valvojien oikeuksiin toivottiin lisäyksiä. Lisäksi pidettiin tärkeänä, että löydettäisiin keinoja pyyntiponnistuksen sääteelyyn. Esimerkkinä mainittiin muun muassa verkkokalastuksen rajoitus pyyntivuorokausina tiettyä pinta-alaa kohden. Myös kalastuksensäätelyn kytkemistä saalis seurantoihin (esimerkiksi yksikkösaalis) pidettiin tärkeänä. Järvien sekakäytölle toivottiin löytyvän muita vaihtoehtoja, kuten tiettyjen järvien varaamista vain vapakalastajien käyttöön. Osakaskuntien toiminnassa nähtiin myös kehitettävää, esimerkiksi istutustoiminnan ja hoitokalastuksen osalta.

Kalastusmatkailun tutkimustarpeina nähtiin kalastusmatkailun tuomien tulojen vertailu ammattikalastukseen ja lisääntyneen kalastusmatkailun vaikutukset muun muassa paikallisiin asukkaisiin, kalakantoihin ja lintujen pesintään. Myös tässä yhteydessä mainittiin vain vapaa-ajankalastukseen sallittujen järvien luominen ja niiden vaikutusten tutkiminen.

Muita esille nousseita tutkimustarpeita olivat muun muassa pyydysmerkkien näkyvyys erilaisissa vesistöissä ja olosuhteissa, purokunnostuksien vaikutus kalakantojen tilaan, kalastutuksien tuottavuus, istukkaiden laatu verrattuna luonnonkaloihin ja Suomen luontoon kuulumattoman kirjolohen istuttamisen vaikutukset. Yhdessä kommentissa pidettiin tärkeämpänä tutkia muun muassa mato-onginnan ja syrjäseutujen verkkokalastuksen kuin ”mediaseksikkäiden” tutkimuskohteiden, kuten lohijokien, hauen jerkkikalastuksen tai pyydystä ja päästä –perhokalastuksen yhteiskunnallisia vaikutuksia. Kommentissa viitattiin RKTL:n ”Vapaa-ajankalastus 2008” –julkaisuun, jonka mukaan vapaa-ajankalastuksessa käytetyin väline vuonna 2008 oli onki.

Liite 1

Vapaa-ajankalastustutkimuksen tulevaisuuden haasteet – työpaja
Pajulahden urheilupuistolla 8.–9.2.2010

OHJELMA

Ma 8.2.2010

12.00 – 12:30 Johdanto ja työpajan tausta ja tavoite (Päivi Eskelinen),
Työskentelytapa ja osallistujien esittäytyminen (Juha Hiedanpää)
Miten vapaa-ajankalastusta on tutkittu? (Pekka Salmi/Eila Seppänen)

Vapaa-ajankalastus on paitsi hauska harrastus myös luonnonvarapolitiikkaa ja eläinpolitiikkaa

12:30 – 12:45 Tapio Hakaste: Vapaa-ajankalastuksen hallinnan haasteet tutkimukselle
12:45 – 13:00 Outi Ratamäki: Vapaa-ajankalastus ja eläinpolitiikka
13:00 – 13:05 kommentti Juha Hiedanpää: Luontopolitiikan näkökulma
13:05 – 13:10 kommentti Ilkka Mäkelä: Mitä vapaa-ajankalastus harrastajalleen merkitsee
13:10 – 13:30 keskustelu

Kalakannat ja kestävä vapaa-ajankalastus

13:30 – 13:45 Jari Raitaniemi: Vaikuttaako vapaa-ajankalastus kalakantoihin?
13:45 – 13:50 kommentti Eija Kirjavainen: Kestävä vapaa-ajankalastus
13:50 – 14:00 keskustelu

14:00 – 14:15 Kahvi, kokoustilan lähellä

Edistääkö vapaa-ajankalastus hyvinvointia?

14:15 – 14:30 Kati Pitkänen: Kesämökkit – kalastusharrastuksen päänäyttämö?
14:30 – 14:45 Timo P. Karjalainen: Vapaa-ajankalastuksen kulttuuriset ja hyvinvointivaikutukset
14:45 – 14:50 kommentti Ari Lappalainen: Vapaa-ajankalastus osana yhteiskunnan muutosta
14:50 – 15:00 keskustelu

Vapaa-ajankalastus elinkeinojen mahdollistajana

15:00 – 15:15 Jorma Tiitinen: Kalastusmatkailu tutkimuskohteena
15:15 – 15:30 Vesa Markuksela: Kalastusmatkailu ja markkinointi
15:30 – 15:35 kommentti Erik Herlevi: Voisiko vapaa-ajankalastustutkimus auttaa yrittäjää?
15:35 – 15:40 kommentti Risto Vesa: Kalaveden omistaja ja kalastusmatkailu
15:40 – 15:50 keskustelu

15:50 – 17:00 Tauko: majoittuminen, ulkoilua, liikuntaa, tms

17:00 – 17:45 *Ryhmätöiden 1. vaihe*

Tehtävä ”Millaisia tutkimusongelmia liittyy vapaa-ajankalastukseen?”

Kuka tarvitsee vapaa-ajankalastustutkimusta ja mihin eli kuka ja millainen on asiakas?”

17:45 – 19:00 Ryhmätöiden esittely ja kehittäminen

19:30 Illallinen

Ti 9.2.2010

7:30 – 9:00 Aamiainen

9:00 – 10:30 *Ryhmätöiden 2. vaihe*

tehtävä ”Millaisia tutkimushankkeita tulisi käynnistää, mitkä tahot tulisi saattaa yhteen, millä menetelmillä tutkia, millaisia rahoituslähteitä?”

10:30 – 12:30 Ryhmätöiden 2. vaiheen esittely sekä loppukeskustelu ja raportoinnista sopiminen

12:30 Lounas

Liite 2

OSALLISTUJAT

nimi	organisaatio
Eskelinen Päivi	RKTL/Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimus
Hakaste Tapio	MMM/Kala- ja riistaosasto
Herlevi Erik	Augur kalastuspalvelu Oy
Hiedanpää Juha	RKTL/Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimus
Karjalainen Timo P.	Oulun yliopisto/Thule-instituutti
Kirjavainen Eija	MMM/Kala- ja riistaosasto
Kolari Ismo	ProAgria/Pirkanmaa
Laakkonen Mika	Metsähallitus
Lappalainen Ari	Kalastusmuseoyhdistys
Leskelä Ari	RKTL/Kalantutkimus
Markuksela Vesa	Lapin yliopisto
Mäkelä Ilkka	Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö
Orell Panu	RKTL/Kalantutkimus
Pellikka Jani	Itä-Suomen yliopisto
Pitkänen Kati	Itä-Suomen yliopisto
Raitaniemi Jari	RKTL/Kalantutkimus
Ratamäki Outi	Itä-Suomen yliopisto
Salmi Pekka	RKTL/Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimus
Seppänen Eila	RKTL/ Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimus
Sipponen Matti	Keski-Suomen ELY-keskus
Syrjänen Jukka	Jyväskylän yliopisto
Tiitinen Jorma	Etelä-Savon ELY-keskus
Toivonen Anna-Liisa	RKTL/ Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimus
Vesa Risto	Kalatalouden Keskusliitto
Vähä Ville	RKTL/Kalantutkimus

JULKAISIJA

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Viikinkaari 4

PL 2

00791 Helsinki

Puh. 0205 7511, faksi 0205 751 201

www.rktl.fi